

CPO-UE
master thesis

Laat de deskundige aan het woord

Een collectief ontwerpgericht onderzoek naar kindgestuurde oudergesprekken in het basisonderwijs

Masteropleiding Leren & Innoveren, Katholieke Pabo Zwolle

veldkamp_160355_MLI5-CPO-UE

Marjolein Veldkamp

160355

m.veldkamp@kpz.nl

25 april 2018

Beoordelaars: Marike Klappe en Lieneke Ritzema

Voorwoord

In 2015 bedacht ik om weer een studie te gaan volgen. Een jaar later deed de mogelijkheid zich voor om samen met een maatje aan de master Leren en Innoveren te beginnen. Klinkt goed, gaan we doen!

Gedurende het eerste jaar van de opleiding, kreeg openbare basisschool De Boeier te maken met een aantal langdurig zieke collega's en de directeur accepteerde een nieuwe functie elders in het land. In het tweede studiejaar kampte de school tevens met een groot personeelsverloop en een wisselende bezetting van de groepen; dit vergde extra inzet en betrokkenheid van de leraren die aan dit onderzoek hebben deelgenomen. Ondanks deze onrustige situatie is het gelukt om samen met de leraren van de groepen 3 en groep 4 dit collectieve praktijkonderzoek uit te voeren. De werkgroep 'Continu Verbeteren' keek kritisch met ons mee. Collega's uit de bovenbouw hebben ons voorzien van tips en tops, naar aanleiding van hun ervaringen. Ik ben al deze collega's hiervoor bijzonder dankbaar. Maar ook dank aan de leerlingen van de groepen 3 en groep 4, hun inbreng is zeer waardevol geweest in dit onderzoek.

Naast collega's en leerlingen wil ik mijn studiemaatje Marianne speciaal bedanken. Ik heb heel veel gehad aan onze wekelijkse telefoonsessies, waarin we piepend en krakend tot mooie inzichten zijn gekomen. Ik hoop dat we onze sparringsessies komend schooljaar kunnen voortzetten op De Boeier; om samen ons onderwijs te verbeteren.

Een woord van dank ook aan mijn vader Anton; hij gaf advies op het gebied van spelling en zakelijk schrijven. Mitsgaders het aanleveren van bijzondere synoniemen.

Tot slot richt ik mij tot mijn man Peter en dochter Luna; zonder hun steun had ik de opleiding niet kunnen doen. Geregeld zat ik in mijn 'denkbubbel' en waande ik mij volgens man en kind op een andere planeet, dank voor al jullie geduld.

Deze opleiding heeft me zowel theoretische als praktische kennis opgeleverd. Niet alleen op het gebied van kindgestuurde oudergesprekken maar ook op onderzoeksgebied. Ik heb geleerd kritischer te kijken en weet nu hoe we nieuwe onderwerpen binnen school door middel van teamleren kunnen onderzoeken.

Lelystad, april 2018

Marjolein van 't Veen-Veldkamp

Samenvatting

Op De Boeier in Lelystad moeten volgens de jaarplannen van de school en Stichting SchOOL in schooljaar 2017-2018 kindgestuurde oudergesprekken gaan plaatsvinden. Het collectief ontwerpgericht onderzoek richt zich op de ontwikkeling van inzicht in het eigen leerproces bij leerlingen van de groepen 3 en groep 4, door middel van het voeren van kindgestuurde oudergesprekken. Op De Boeier hebben de leraren van de groepen 3 en groep 4 geen ervaring met het voorbereiden en begeleiden van dergelijke gesprekken. Stappenplannen voor de leraar én voor de leerling zijn op basis van literatuuronderzoek en praktijkanalyse ontwikkeld. Zes leraren en 90 leerlingen hebben gedurende zes weken, tijdens de reken- en dramalessen, geoefend met de stappenplannen. Tezamen met een monitoringslogboek tonen de eindmetingen aan dat leerlingen een kindgestuurd oudergesprek met behulp van leraar en stappenplan kunnen voeren; vooral het modelleren van de leraar draagt bij aan het ontwikkelen van het eigen inzicht in het leerproces van leerlingen.

Trefwoorden: leerproces, leerstrategie, reflectie-vragen, kindgestuurd oudergesprek

Inhoud

Hoofdstuk 1: Inleiding	7
1.1 Maatschappelijke verantwoording.....	7
1.2 Context.....	7
1.3 Aanleiding en praktijkprobleem	7
1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen	8
1.5 Aanvullende informatie	9
1.6 Structuur master thesis.....	9
Hoofdstuk 2: Conceptueel kader	10
2.1 Wat is een kindgestuurd oudergesprek?	10
2.2 Hoe kunnen kinderen op de basisschool inzicht in hun eigen leerproces ontwikkelen?	10
2.3 Wat zijn essentiële leerkrachtvaardigheden bij voorbereiding op kindgestuurde oudergesprekken?	11
2.4 Conclusie	13
Hoofdstuk 3: Organisatieanalyse.....	14
3.1 Inleiding.....	14
3.2 Methode organisatieanalyse.....	14
3.2.1 Methode contextanalyse.....	14
3.2.2 Methode praktijkanalyse	16
3.3 Resultaten organisatieanalyse	20
3.4 Conclusie	26
Hoofdstuk 4: Innovatieontwerp.....	28
4.1 Inleiding.....	28
4.2 Ontwerpcriteria, ontwerpeisen en objectontwerp	28
4.3 Implementatie ontwerp	31
4.4 Conclusie	31
Hoofdstuk 5: Evaluatie collectief ontwerpgericht onderzoek	33
5.1 Inleiding.....	33
5.2 Methode evaluatie collectief ontwerpgericht onderzoek.....	33
5.2.1 Methode evaluatie werking ontwerpen	33
5.2.2 Methode evaluatie organisatieontwikkeling	36
5.3 Resultaten evaluatie collectief ontwerpgericht onderzoek	36
5.3.1 Resultaten evaluatie werking ontwerp	36
5.3.2 Resultaten evaluatie organisatieontwikkeling.....	43

5.4 Conclusie	45
Hoofdstuk 6: Conclusie en discussie.....	47
6.1 Conclusie	47
6.2 Discussie.....	48
6.3 Aanbeveling.....	49
Bijlagen	54
<i>Bijlage A: Enquête bovenbouwleraren</i>	55
<i>Bijlage B: De placemat methode</i>	56
<i>Bijlage C: Scholingsbehoefte leraren</i>	57
<i>Bijlage D: Interview schoolleider</i>	59
<i>Bijlage E: Model Engeström</i>	60
<i>Bijlage F: Belbin teamrollen</i>	62
<i>Bijlage G: Kleurentest de Caluwé</i>	63
<i>Bijlage H: De 10 bouwstenen van teamleren</i>	64
<i>Bijlage I: Vragenlijst leraar</i>	65
<i>Bijlage J: Vragenlijst leerling</i>	66
<i>Bijlage K: Focusgroep leerling topics</i>	67
<i>Bijlage L: Vragenlijst ouders</i>	68
<i>Bijlage M: Gesloten observatielijst leraar rekenles</i>	69
<i>Bijlage N: Uitwerking documentenstudie (De Boeier en Stichting SchOOL)</i>	70
<i>Bijlage O: Uitwerking vragenlijst leraar</i>	71
<i>Bijlage P: Uitwerking focusgroep gesprek</i>	73
<i>Bijlage Q: Matrices ontwerpcriteria leraar en leerling</i>	74
<i>Bijlage R: Realisatieontwerp en tijdpad</i>	75
<i>Bijlage S: Logboek</i>	80
<i>Bijlage T: Gesloten observatielijst kindgestuurd oudergesprek</i>	81
<i>Bijlage U: Vragenlijst leerling</i>	82
<i>Bijlage V: Vragenlijst ouders</i>	83
<i>Bijlage W: Focusgroep leerling topics</i>	84
<i>Bijlage X: Uitwerking focusgroep gesprek</i>	85
<i>Bijlage Y: Uitwerking Plus-Delta</i>	86
<i>Bijlage Z: Uitwerking Storyline</i>	87

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Maatschappelijke verantwoording

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) schreef in 2017 in haar rapport dat skills (vaardigheden en bekwaamheden) een cruciale rol zullen spelen voor individueel welzijn en economisch succes in de 21e eeuw. Zonder investering in skills zullen landen een steeds minder grote rol kunnen spelen om te concurreren met de op kennis gebaseerde wereldeconomieën. Innovatief- en buiten de box denken hebben we nodig in een economie waar veel banen zullen verdwijnen. We moeten toe naar een kenniseconomie. Om dit te bewerkstelligen is de uitdaging om iedere volwassene over voldoende skills te laten beschikken. Door cognitieve, sociale en emotionele skills vanaf de kindertijd te ontwikkelen en uit te werken in een skills-portfolio, kunnen zowel individuen als de samenleving veerkrachtig anticiperen op verandering (OESO, 2017). Het primair onderwijs heeft hier een grote verantwoordelijkheid in. Kinderen leren verwoorden wat hun talenten en valkuilen zijn, helpt hen zich te ontwikkelen tot zelfbewuste wereldburgers.

1.2 Context

De Boeier is een openbare basisschool in Lelystad, onderdeel van Stichting SchOOL, waar 18 basisscholen en 1 school voor voortgezet onderwijs onder vallen. De Boeier heeft 41 medewerkers en 478 leerlingen, verdeeld over 19 jaargroepen. De school is continu aan het ontwikkelen, de schoolvisie beschrijft dat het team waarde hecht aan het ontwikkelen van vaardigheden zoals problemen oplossen, reflecteren, kritisch denken en communiceren bij leerlingen (Laagwater & van der Meer, z.j.). Daarnaast zijn leerlingen zich bewust van hun eigen vaardigheden.

1.3 Aanleiding en praktijkprobleem

Om deze vaardigheden aan te bieden en te borgen, is een aantal jaar geleden bij alle scholen van de stichting gestart met de implementatie van Continu Verbeteren (Marino & Polderman, 2011). Daarin staat onder andere het werken met een leerlingportfolio en het voeren van kindgestuurde oudergesprekken om eigenaarschap bij leerlingen te vergroten. In het leerlingportfolio stelt de leerling persoonlijke cognitieve doelen en houdt hij zijn eigen vorderingen bij. Daarnaast hebben reflectie op werkhouding, evalueren van gestelde doelen en trots op-werk een plek in het portfolio (Broers & Lou, 2014). Het doel is om eind schooljaar 2017-2018 kindgestuurde oudergesprekken te voeren met de leerlingen van groep 1 tot en met 8. Per jaargroep wordt de rol van gespreksleider voor leerlingen groter, zodat zij in groep 8 zelfstandig een volledig kindgestuurd oudergesprek kunnen voeren. In schooljaar 2016-2017 is naar aanleiding van individueel praktijkonderzoek door de groepen 5 tot en met 8 een kindgestuurd oudergesprek gevoerd. In een dergelijk gesprek krijgt de leerling de kans om eigenaarschap van zijn leerproces te tonen. Samen met ouders en leraar reflecteert en evalueert de leerling op zijn resultaten en voortgang. Hij geeft aan wat hij wil verbeteren en op welke manier hij dit wil doen (Mulders et al., 2016). Middels een enquête hebben bovenbouwleraren tips en ervaringen gedeeld met de leraren van de onderbouw (zie *Bijlage A*). Naar aanleiding van het onderzoek van vorig schooljaar heeft de onderzoeker een voorbeeldfilm van een kindgestuurd oudergesprek gemaakt. In schooljaar 2017-2018 starten de groepen 1 tot en met 4 met kindgestuurde oudergesprekken onder begeleiding van twee studenten van de master Leren en Innoveren. De focus in dit onderzoek richt zich op de groepen 3 en groep 4, begeleid door de onderzoeker. De vijf leraren van deze groepen hebben geen ervaring met het voorbereiden en begeleiden van kindgestuurde oudergesprekken; dit zal nieuwe kennis en vaardigheden van hen vragen. Uit analyse blijkt dat zij niet goed weten wat

van hen verwacht wordt. De ambitie is er, deze is bepaald aan de hand van de ‘placemat’ methode (Info over instrument placemat, 2011) (zie *Bijlage B*), tegelijkertijd is er behoefte aan onder andere theoretische onderbouwing en goede voorbeelden (zie *Bijlage C*).

Voor het formuleren van een onderzoeksvraag, gebruikt de onderzoeker onder andere een interview met voormalig leidinggevende (Laagwater, 2016) (zie *Bijlage D*). Zij geeft aan dat momenteel leraargestuurde rapportgesprekken worden gevoerd; dit worden kindgestuurde oudergesprekken.

1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen

Op basis van de uitkomsten van literatuuronderzoek (zie hoofdstuk 2) en de organisatieanalyse (zie hoofdstuk 3), ontstaat de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kunnen leraren in de groepen 3 en groep 4 leren om kindgestuurde oudergesprekken te begeleiden?

Om antwoord te vinden op deze vraag, beantwoorden we in dit onderzoek een aantal deelvragen.

Generieke kennis

1. *Wat is een kindgestuurd oudergesprek?*
2. *Hoe kunnen leerlingen op de basisschool inzicht in hun eigen leerproces ontwikkelen?*
3. *Wat zijn essentiële leraarvaardigheden bij kindgestuurde oudergesprekken?*

Context kennis

4. *Wat is de huidige situatie met betrekking tot de kennis en vaardigheden van het voeren van gesprekken met kinderen?*
5. *Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van kennis en mening van/over kindgestuurde oudergesprekken bij leerlingen van groep 3 en groep 4?*
6. *Wat hebben leraren en leerlingen van de groepen 3 en groep 4 nodig om kindgestuurde oudergesprekken te kunnen voeren?*

Ontwerp kennis

7. *Aan welke ontwerpcriteria moeten de ontwerpen voldoen?*

Evaluatie kennis

8. *In hoeverre is er verandering zichtbaar in leraarvaardigheden na inzet van het innovatieontwerp?*
9. *In hoeverre draagt het ontwerp bij aan het inzicht krijgen in het eigen leerproces van de leerling?*
10. *Hoe ervaren leerlingen en ouders kindgestuurde oudergesprekken?*
11. *In hoeverre is er verandering zichtbaar in de schoolorganisatie door het collectieve leren en innoveren?*
12. *Welke factoren zijn van belang bij het collectief leren?*

1.5 Aanvullende informatie

Binnen de groepen 3 en een groep 4 (90 leerlingen) van basisschool De Boeier, vindt een collectief ontwerpgericht onderzoek plaats, waarbij teamleren centraal staat. Van de zes leraren, nemen er vijf leraren actief deel aan de innovatie-interventie. Vorig schooljaar heeft een van de leraren (de onderzoeker) dit onderzoek uitgevoerd in groep 8; dit kan de objectiviteit beïnvloeden. Derhalve onthoudt de onderzoeker zich van deelname aan de innovatie-interventie. De vijf leraren hebben geen ervaring met kindgestuurde oudergesprekken, hetgeen hen geschikt maakt om deel te nemen aan dit onderzoek. Teamleden en ouders worden middels mail, presentaties op studiedagen, Klasbord (digitale communicatietool) en de schoolniewsbrief op de hoogte gesteld van ontwikkelingen binnen het onderzoek.

1.6 Structuur master thesis

Hoofdstuk 2 bevat een literatuurstudie. Hoofdstuk 3 bevat een organisatieanalyse: binnen welke context en praktijk speelt dit onderzoek zich af? Resultaten uit de organisatieanalyse leiden tot ontwerpcriteria en ontwerpeisen, zoals beschreven in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 beschrijft de evaluatie van de werking van het ontwerp en de organisatieontwikkeling. De conclusie, discussie en aanbevelingen bevinden zich in hoofdstuk 6.

Hoofdstuk 2: Conceptueel kader

Dit hoofdstuk behandelt de volgende deelvragen:

1. *Wat is een kindgestuurd oudergesprek?*
2. *Hoe kunnen leerlingen op de basisschool inzicht in hun eigen leerproces ontwikkelen?*
3. *Wat zijn essentiële leerkrachtvaardigheden bij kindgestuurde oudergesprekken?*

2.1 Wat is een kindgestuurd oudergesprek?

Een kindgestuurd oudergesprek is een gesprek tussen leerling, leraar en ouders waarbij de leerling het gesprek leidt aan de hand van zijn leerlingportfolio. Dit bevat toetsresultaten, persoonlijke doelen en werk waar de leerling trots op is. De leerling presenteert en reflecteert op eigen werk. De leraar begeleidt, ondersteunt en vult aan waar nodig. Van ouders wordt verwacht dat zij luisteren en vragen stellen en zo inzicht krijgen in het leerproces van hun kind (Seitz & Bartholomew, 2008). De leerling krijgt op deze manier meer eigenaarschap en inzicht in het eigen leerproces en oefent in evalueren en presenteren (Broers & Lou, 2014). Dit sluit goed aan bij de visie van Stichting SchOOL en De Boeier (zie *Bijlage N*). Zij volgen de visie van Marino en Polderman (2011), voorstanders van kindgestuurde oudergesprekken.

2.2 Hoe kunnen kinderen op de basisschool inzicht in hun eigen leerproces ontwikkelen?

Psycholoog Luken (2008) stelt dat de meeste jongeren nog niet in staat zijn tot zelfsturing, en daarmee sturen van hun leerproces. Dit komt doordat zij overzicht en autonomie missen (Luken, 2008). Hersenen van kinderen zijn nog niet genoeg ontwikkeld om te plannen, vooruit te denken en beslissingen te maken. Deze ontwikkeling in de hersenen zou pas na het zestiende levensjaar beginnen, meent ook Jolles (2007). Kostons, Donker en Opdenakker (2014) zijn echter van mening dat modellen (voordoen) van leerstrategieën en vaardigheden door leraren, alsmede oefenen van vaardigheden zoals plannen en vooruitdenken al op basisschoollleeftijd kan gebeuren. De visie Continu Verbeteren (Mulders et al., 2016) die de school gebruikt, sluit op dit inzicht aan.

Tijdens de basisschoolperiode groeit het aantal hersencellen van kinderen (Dijkstra, 2015); hierdoor kunnen kinderen vanaf een jaar of negen nadenken over hun eigen manier van denken en leren. Zelfstandig een leerstrategie ontdekken is nog lastig voor kinderen in de leeftijd van 6-8 jaar, de leraar kan helpen om verschillende leerstrategieën aan te bieden en te modelleren, dit zorgt voor een ontwikkeling van de metacognitie (kennis over het eigen leren). Een combinatie van cognitieve en metacognitieve leerstrategieën zijn het meest effectief (Kostons et al., 2014). Het gaat hier om onder andere: analyseren, plannen en evalueren.

Meichenbaum (2013) heeft een zelfinstructiemethode ontwikkeld voor jonge basisschoolkinderen die hen inzicht geeft in het gebruik van metacognitieve vaardigheden (strategieën) en kennis. Het doel is om het handelen van de leerling bewust te sturen door hem/ haar externe structuur te bieden in de vorm van een 5-stappenplan. Dit moet helpen om een goede taakaanpak te ontwikkelen. De vijf fasen worden ondersteund door verbaliseren en visualiseren; verbaliseren middels taal, visualiseren middels plaatjes. Daarnaast vindt ondersteuning plaats door het modelleren (via hardop denken van de leraar). Het hardop denken en voordoen van de leraar helpt om de leerling het verwoorden te laten verinnerlijken. Tekeningen helpen de leerling die moeite heeft met auditieve kennisoverdracht. Taal ondersteunt de vijf fasen om het denkproces bewust te sturen. Het gaat hier om de volgende fasen:

1. Analyseren (wat moet ik doen?)
2. Strategie (hoe moet ik het doen?)
3. Uitvoering (ik doe mijn werk)
4. Evalueren (ik kijk na)
5. Reflecteren (ik reflecteer)

Op de methode van Meichenbaum zijn enkele andere zelfinstructiemethodes gebaseerd, bijvoorbeeld Stippestappen (Santermans, 2005) en de stop-denk-doe methode. Stippestappen richt zich onder andere op het scheppen van voorwaarden voor een goede werkhouding in de klas, de stop-denk-doe methode kan ingezet worden bij leerlingen met druk of impulsief gedrag (www.richtlijnenjeughulp.nl, 2014). Deze methodes lijken derhalve minder geschikt voor individuele inzet in dit onderzoek.

Niet alleen het aanleren van strategieën is belangrijk voor het ontwikkelen van inzicht in het eigen leerproces. Volgens Velez Laski (2013) is het leerlingportfolio een instrument om de ontwikkeling van metacognitie bij kinderen te stimuleren. Kinderen leren kritischer hun werk te evalueren: ‘wat heb ik gedaan en hoe is dat gegaan?’ In het leerlingportfolio stelt de leerling samen met de leraar persoonlijke doelen en houdt hij acties en resultaten bij die hij geregeld evalueert. Dit stelt de leerling in staat om het eigen leerproces in beeld te brengen en succeservaringen op te doen. Het draagt bij aan eigenaarschap van het eigen leerproces (Mulders, et al., 2016). Leerlingen krijgen meer inzicht in hoe zij leren en welke strategieën zij inzetten. Daarnaast nodigen portfolio's uit tot interactie. Door het presenteren van het eigen portfolio aan medeleerlingen, leraar of ouders, leren kinderen argumenteren en het begrijpen van andere standpunten en opvattingen (Castelijns & Kenter, 2009). Het laten verwoorden van het eigen leerproces geeft de leerling de mogelijkheid om zelfreflectie en metacognitieve vaardigheden te ontwikkelen, alsmede het leren vanuit verschillende perspectieven te bekijken (Seitz & Bartholomew, 2008). Kort gezegd: kinderen ontwikkelen inzicht in hun eigen leerproces wanneer ze een aantal leerstrategieën ontwikkelen en leren hun leerproces te verwoorden. Hierbij speelt de leraar een cruciale rol als goed voorbeeld, begeleider en ondersteuner.

2.3 Wat zijn essentiële leerkrachtvaardigheden bij voorbereiding op kindgestuurde oudergesprekken?

Wanneer een leerling zijn of haar leerproces verwoordt aan ouders in een kindgestuurd oudergesprek, is het van belang dat de leerling inzicht heeft in zijn leerproces. De leerling moet daarvoor beschikken over een aantal cognitieve en metacognitieve leerstrategieën zoals plannen, analyseren en evalueren (Kostons et al., 2014). Het aanleren van deze leerstrategieën is de taak van de leraar. Volgens Velez Laski (2013) is het belangrijk dat leraren ‘modellen’ en ‘hardop denken’. Daarnaast kan het stellen van de juiste vragen of geven van hints (bijvoorbeeld wat weet je al over dit probleem en welke stap moet je ondernemen) een leerling helpen om een leerstrategie in te zetten (Kostons et al., 2014).

Een gesprek voeren met leerlingen vereist een bescheiden en respectvolle houding van de leraar (Delfos, 2008). Delfos benoemt de noodzaak om een grove inschatting te maken van de mentale leeftijd van het kind, zodat men het gesprek daarop kan afstemmen. Aan een leerling in de leeftijd van 6-8 jaar dient men het gesprekskader (wat gaan we bespreken) uit te leggen en gebruik te maken van metacommunicatie: stimuleer het kind om belangrijke dingen te vertellen en bevestig wanneer het goed gaat. Dit om het zelfvertrouwen van het kind te stimuleren. Houd de gesprekken tussen de 15-20 minuten, gebruik geen moeilijke woorden en

wees concreet. Vermijd suggestieve en gesloten vragen, stel vooral open vragen. Herhaal vragen gevarieerd, niet samenvattend vragen.

De leraar bespreekt met de leerling wat er in het portfolio komt, hoe het leerproces is verlopen en stimuleert het kind om op zijn werk te reflecteren en evalueren. Korthagen en Lagerwerf (2011) beschrijven een reflectiemethode waarbij de desbetreffende persoon in vijf fasen (cyclisch) kan reflecteren op het eigen handelen. Iedere fase bestaat uit een aantal vragen. Deze methode is vooral gericht op volwassenen. Wat gaat al goed, waar moet ik nog aan werken? Deze vragen noemen Seitz en Bartholomew (2008) eveneens; echter, het stellen van vragen om na te denken over eigen handelen blijft achterwege. Het stellen van goede reflectieve vragen kan helpen om de leerling te laten nadenken over zijn werk en plannen voor de toekomst. De ‘STARR’ methode is een manier om te helpen reflecteren; deze bevat vragen naar situatie, taak, actie, resultaat en reflectie (Andela, 2008). Het kan de leraar handvatten bieden bij het stellen van reflectieve vragen (Kroon, 2018). Met deze vraagstelling komt men snel tot de kern van het onderwerp, het handelen van de leerling en de reflectie op zijn handelen. Omdat gesprekken met leerlingen in de leeftijd van 6-8 jaar niet te lang kunnen duren, sluit de STARR-methode hier goed op aan. De website www.coachkaarten.nl laat een voorbeeldkaart zien van de STARR-aanpak. Een voorbeeld in Tabel 1.

Tabel 1
Voorbeeld reflectieve vragen

STARR	Stel vragen zoals:
Situatie	• Wat was de situatie? • Op welk moment precies? • Wat kwam er uit het dictee?
Taak	• Wat was jouw taak? • Wat was jouw doel? • Wat vond je dat moest gebeuren? • Wie kon je vragen om te helpen?
Actie	• Hoe pakte je het aan? • Wat deed je toen? • Wat deed je daarna?
Resultaat	• Wat was het resultaat? • Wat kwam er uit de toets?
Reflectie	• Was je tevreden met het resultaat? • Wat heb je ervan geleerd? • Wat zou je anders doen de volgende keer?

Noot: bovenstaande tabel is opgemaakt uit voorbeelden van Andela (2008), Kroon (2018) en www.coachkaarten.nl.

Voordat het kindgestuurde oudergesprek plaatsvindt, stelt de leraar leerlingen in de gelegenheid met elkaar in rollenspel te oefenen (Goodman, 2008). Het ‘echte’ gesprek vraagt een begeleidende en ondersteunende rol van de leraar, de leerling presenteert en evalueert zijn werk, ouders luisteren, stellen vragen en bekijken werk van hun kind (Seitz & Bartholomew, 2008).

2.4 Conclusie

Leerlingen in de leeftijd van 6 tot 8 jaar hebben een bepaalde mate van metacognitie en een aantal leerstrategieën nodig om te weten en te verwoorden waar ze staan in hun leerproces. Tevens hebben leerlingen het voorbeeld en de begeleiding van de leraar nodig om de kindgestuurde oudergesprekken te voeren. De leraar heeft kennis en kunde nodig over het voeren van gesprekken met kinderen. Hij zal leerstrategieën moeten aanbieden en modelleren. Hij heeft een goed zicht op de cognitieve doelen van de lessen en weet welke vragen hij kan stellen aan leerlingen. Daarnaast zal hij de gesprekken moeten modelleren en leerlingen de tijd geven om een gesprek met elkaar te oefenen in een rollenspel.

Hoofdstuk 3: Organisatieanalyse

3.1 Inleiding

Hoofdstuk 3 beschrijft de analyse van de praktijk en de context waarbinnen dit onderzoek plaatsvindt.

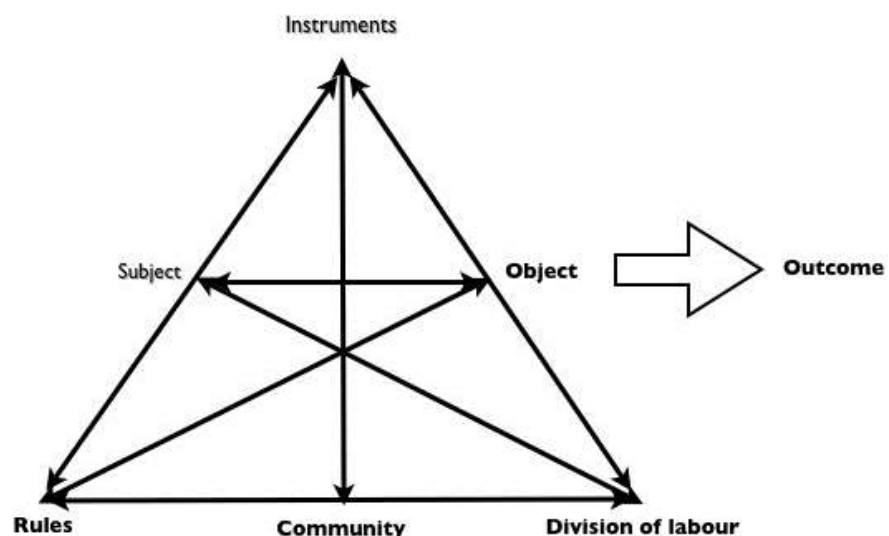
3.2 Methode organisatieanalyse

Voor deze analyse is een aantal instrumenten ingezet; dit hoofdstuk geeft de verantwoording van de gekozen instrumenten en analyses weer. Dit hoofdstuk beantwoordt de volgende deelvragen:

4. *Wat is de huidige situatie met betrekking tot de kennis en vaardigheden van het voeren van gesprekken met kinderen?*
5. *Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van kennis en mening van/over kindgestuurde oudergesprekken bij leerlingen van groep 3 en groep 4?*
6. *Wat hebben leraren en leerlingen van de groepen 3 en groep 4 nodig om kindgestuurde oudergesprekken te kunnen voeren?*

3.2.1 Methode contextanalyse

Het activiteitensysteemmodel van Engeström (Bruining, 2016) geeft vanuit verschillende perspectieven inzicht in het handelen van mensen binnen een organisatie en laat zien waar fricties zich kunnen manifesteren (zie Figuur 1). Voor dit onderzoek vult de onderzoeker de verschillende systeemaspecten in, zij gebruikt onder andere vragenlijsten leraar, Belbin (2010) en de kleurentest van de Caluwé (2006). Bijlage E geeft een schematische weergave van de situatie op school, waarbij zichtbaar wordt welke fricties tussen de huidige situatie en de gewenste situatie kunnen ontstaan. Deze inzichten leveren informatie voor de randvoorwaarden en beperkingen van het innovatieontwerp.

Figuur 1. Menselijk activiteitensysteem. Overgenomen uit “Leren van fricties” door T. Bruining, 2016, O&O,1, p.31.

Copyright 2016 door ExpertHR Development.

De school heeft momenteel geen directeur, een aantal collega's is langdurig ziek en het personeelsverloop ligt hoog. In het taakbeleid is weinig ruimte voor onderzoek gereserveerd.

Leraren ervaren hoge werkdruk. Onderzoeker houdt hier rekening mee, vragenlijsten voor de leraar worden ingevuld tijdens geplande PLG-momenten (**p**rofessionele **l**eergemeenschap), analyseren en evalueren van gegevens wordt zoveel mogelijk op vast ingeplande momenten gedaan.

Belbin

Volgens Belbin (2010) zijn verschillende rollen in een team nodig in verschillende stadia van projecten op de werkvloer. De samenstelling van een team kan verklaren hoe het functioneert en hoe het innovaties doorloopt. Een ideaal team bestaat volgens hem uit leden die elkaar aanvullen en die verschillende rollen spelen. Een evenwichtige samenstelling ontstaat wanneer ieder teamlid een rol bekleedt die bij hem of haar past. Samen vormen de teamleden een dynamisch geheel. Belbin (2010) beschrijft kwaliteiten en valkuilen in negen teamrollen, zie *Bijlage F*. Dit houdt in: op welke manier gedraagt iemand zich, hoe gaat iemand om met anderen en op welke manier levert hij een bijdrage? Om bewustwording te creëren bij leraren en om de samenstelling van het team inzichtelijk te maken, wordt een onlinevragenlijst ingezet (thesis.nl, 2017) onder de 41 medewerkers van de school. Om in de toekomst te kunnen bepalen wie van de medewerkers eventueel een taak op zich kan nemen in dit onderzoek en eventuele vervolgprojecten, is het belangrijk om in beeld te brengen welke taak het best bij eenieder past. Tijdens een teamvergadering vullen teamleden de test online in, vervolgens bekijkt men gezamenlijk welke rollen er binnen het team bestaan en welke rollen ontbreken. De PLG-leden van het onderzoek zijn gearceerd, dit geeft een beeld van de samenstelling van de PLG.

Kleurentest de Caluwé

De zes leraren van de groepen 3 en groep 4 vormen een PLG. Echter, ieder lid van de PLG heeft zijn of haar eigen voorkeur voor leren en veranderen. Van belang is om deze voorkeuren in kaart te brengen, om wederzijds begrip van PLG-leden te creëren en tevens de inhoud van de PLG-momenten zo effectief mogelijk te benutten. Door middel van de kleurentest van de Caluwé (TwynstraGudde, 2005), ontstaat een helder beeld van leer- en verander voorkeuren. De Caluwé beschrijft vijf betekenissen van het woord veranderen, iedere betekenis heeft zijn eigen kleur. Iedere kleur heeft een bijbehorend mensbeeld, zie *Bijlage G* (de Caluwé & Vermaak, 2006). De zes leraren vullen de onlinetest in op een door hen gekozen moment en ontvangen per mail de testuitslag. De data wordt weergegeven in een figuur, daaruit wordt duidelijk welke leervoorkeuren binnen de PLG aanwezig zijn. De gezamenlijke data-analyse vindt plaats tijdens een PLG-moment.

Vragenlijst leraar teamleren

De Boeier werkt volgens de visie Continu Verbeteren, waarbij werken in professionele leergemeenschappen aanbevolen wordt (Marino & Polderman, 2011). Afgelopen jaren is er een groot personeelsverloop geweest; de vraag rijst of de visie over teamleren onder teamleden nog helder is. Dit omdat teamleren centraal staat binnen dit onderzoek. De definitie van teamleren volgens Decuyper, Dochy & Van den Bossche (2012) luidt: “Teamleren gaat in wezen over het stellen van moeilijke en riskante handelingen onder teamleden” (p. 2). Daarbij benoemen zij twee soorten teamgedragingen: co-constructie en constructief conflict. Co-constructie in teams laat zien dat teamleden op zoek zijn naar wat hen aan elkaar bindt. Bij constructief conflict gaan teamleden de dialoog met elkaar aan, wat leidt tot diepere communicatie. Dit hoeft niet persé prettig te verlopen. Een goede balans tussen beide vormt de basis voor teamleren. De literatuur onderscheidt tien belangrijke bouwstenen om teamleren effectief te maken, zie *Bijlage H* (Decuyper et al., 2012). Een juniordocent Kenniscentrum

onderkent een vijftal daarvan in haar vragenlijst (gebaseerd op die van Olivier, Hipp & Huffman (2010)) met de volgende onderwerpen: 1) gedeeld en ondersteunend leiderschap; 2) gedeelde waarden en visies; 3) positieve interdependentie (collectief leren en toepassing van het geleerde); 4) taakcohesie (delen van de persoonlijke onderwijspraktijk); 5) psychologische veiligheid van het team (ondersteunende voorwaarden). De vragenlijst geeft een beeld van de sterke en zwakke punten binnen teamleren, en deze wordt op De Boeier ingezet in oktober 2016 en in oktober 2017. De lijst bevat een vierpuntsbeoordelingsschaal (van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal mee oneens'). De vragenlijst wordt uitgezet onder 28 leraren, zij vullen deze vragenlijst op een zelfgekozen moment in. Analyse van de gegevens wordt door de juniordocent gedaan in SPSS; een programma voor data-analyse. Zij levert de uitkomsten (gemiddelde waardes) aan de onderzoeker.

Documentenstudie

De Boeier is onderdeel van Stichting SchOOL, derhalve dienen het onderzoek en de innovatie aan te sluiten bij de visie en de doelen van zowel de school als de stichting. Een documentenstudie maakt dit inzichtelijk. Hiervoor worden, tijdens een PLG-moment, de meest recente jaargids van De Boeier (Laagwater & van der Meer, 2016), het schoolplan 2015-2019 van De Boeier en het Koersplan van Stichting SchOOL (info over visie Stichting SchOOL, 2017) bestudeerd door de PLG. Gekeken wordt naar de visie op collectief leren en kindgestuurde oudergesprekken (onderdeel van Continu Verbeteren). Deze twee onderdelen worden met kleur gecodeerd:

Geel visie collectief leren

Blauw visie kindgestuurde oudergesprekken (onderdeel Continu Verbeteren)

Zo wordt duidelijk of visie en doelen van de school en de stichting overeenkomsten vertonen die passen bij dit onderzoek.

3.2.2 Methode praktijkanalyse

Het invoeren van kindgestuurde oudergesprekken betreft de groepen 1 tot en met 4. De PLG-leden gebruiken de cyclus collectief leren, vanuit de methodiek 'Kantelende Kennis' (Castelijns, Koster, & Vermeulen, 2009). Dit om de beginsituatie van de leraren met betrekking tot het voeren van kindgesprekken in kaart te brengen en om betrokkenheid onder leraren te vergroten; ook geeft hen dit de mogelijkheid input te leveren. Zes gezamenlijke activiteiten (stappen) leiden tot een gemeenschappelijk plan van aanpak, zie Figuur 2.

1. Ambitie ontwikkelen
2. Informatie verzamelen
3. Informatie interpreteren
4. Consequenties verbinden
5. Actie uitvoeren
6. Product en proces evalueren

Figuur 2. Basisstructuur van de methodiek 'Kantelende Kennis'. Overgenomen uit Vitaliteit in processen van collectief leren (p.86) door J. Castelijns, B. Koster en M. Vermeulen, 2009, Antwerpen-Apeldoorn: Garant. Copyright 2009, Uitgeverij Garant-Uitgevers N.V.

Stap 1: Ambitie ontwikkelen

Placemat

Voor het bepalen van de collectieve ambitie met betrekking tot het voeren van kindgestuurde oudergesprekken in de groepen 3 en groep 4, gebruiken de PLG-leden als instrument de 'placemat' (zie *Bijlage B*). Op een groot vel papier schrijven de zes PLG-leden hun vragen en opmerkingen; deze worden door ieder lid gelezen. Daarna wordt gezamenlijk de ambitie bepaald; deze wordt in het midden van het vel papier genoteerd. De placematmethode is voor de PLG-leden een bekende werkvorm en kan daarom snel en effectief worden ingezet. De collectieve ambitie luidt als volgt:

Wij als leraren van de groepen 3 en groep 4 zijn in staat om kindgestuurde oudergesprekken voor te bereiden (met leerlingen) en te begeleiden.

Vanuit de kaders blijken drie vragen het meest van belang:

1. Welke vragen stellen wij als leraar aan kinderen in de leeftijd van 6-8 jaar?
2. Op welke manier is er tijd en ruimte om leraren en leerlingen te laten oefenen?
3. Welk hulpmiddel is er voor de leraar, voor en tijdens de gesprekken?

Stap 2: Informatie verzamelen

Vragenlijst leraar

In het rooster is weinig ruimte om collectief de context te bepalen. Een korte vragenlijst (zie *Bijlage I*) geeft de zes leraren van de PLG de mogelijkheid om hun ervaring en scholingsbehoefte voor dit onderzoek in te brengen. De vragenlijst betreft de leraren die volgens planning dit jaar kindgestuurde oudergesprekken gaan voeren. Leraren van de groepen 5 tot en met 8 hebben hiermee reeds ervaring, zij zijn voor dit onderzoek derhalve ongeschikt. Leraren van de groepen 1 en 2 worden in dit onderzoek niet meegenomen: deze worden begeleid door een andere onderzoeker. De vragenlijst bevat vragen over de huidige situatie alsmede over de gewenste situatie met betrekking tot kindgestuurde oudergesprekken. De lijst is samengesteld aan de hand van een bestaande vragenlijst (Sol & Stokking, 2009). De

vragen zijn gebaseerd op de visie Continu Verbeteren (Mulders et al., 2016), die op school wordt gebruikt, alsook op het onderzoek van Kostons et al. (2014), dat beschrijft welke kennis en vaardigheden de leraar van leerlingen mag verwachten ten aanzien van metacognitie en leerstrategieën. De vragenlijst bestaat uit zeven open vragen; de antwoorden zijn kleurgecodeerd op onderstaande categorieën:

Groen	zelfstandigheid leerlingen
Blauw	eigenaarschap leerlingen
Roze	huidige situatie klas
Geel	leraar verantwoordelijkheid en -vaardigheden
Rood	pedagogisch klimaat
Grijs	tijd/ruimte/gelegenheid

De antwoorden worden per kleur ondergebracht en kunnen overigens bestaan uit meerdere kleurcodes. Tijdens een PLG-moment vindt gezamenlijke data-analyse plaats. De bevindingen geven antwoord op de deelvragen:

4. *Wat is de huidige situatie van de leraar met betrekking tot de kennis en vaardigheden van het voeren van gesprekken met kinderen?*
6. *Wat hebben leraren en leerlingen van de groepen 3 en groep 4 nodig om kindgestuurde oudergesprekken te kunnen voeren?*

Vragenlijst leraar

Binnen de huidige situatie worden geen kindgestuurde oudergesprekken gevoerd in de groepen 3 en groep 4. Daarom is het van belang om in beeld te brengen wat leraren doen aan gespreksvoering met leerlingen. In de vragenlijst leraar (zie *Bijlage I*) is vraag 3 bedoeld om de huidige situatie van leraren weer te geven: *wat doe jij in de klas aan gesprekken voeren met kinderen m.b.t. hun leerproces?* De vragenlijst is samengesteld aan de hand van een bestaande vragenlijst (Sol & Stokking, 2009). De vragen zijn gebaseerd op de visie Continu Verbeteren (2016), die op school wordt gebruikt, mitsgaders op het onderzoek van Kostons et al. (2014). De vragenlijst wordt per mail verstuurd en leraren vullen de lijst digitaal in, op een door hen gekozen, rustig, moment. De antwoorden zijn op kleur gecodeerd:

Groen	zelfstandigheid leerlingen
Blauw	eigenaarschap leerlingen
Roze	huidige situatie klas
Geel	leraar verantwoordelijkheid en -vaardigheden
Rood	pedagogisch klimaat
Grijs	tijd/ruimte/gelegenheid

De uitkomst geeft antwoord op de deelvraag:

4. *Wat is de huidige situatie van de leraar met betrekking tot de kennis en vaardigheden van het voeren van gesprekken met kinderen?*

De gezamenlijke data-analyse vindt plaats binnen een PLG-moment.

Vragenlijst leerlingen

Leerlingen van de groepen 3 en groep 4 zijn onderdeel van de onderzoeksgroep; het is belangrijk te weten wat hun kennis en mening is van/over de huidige situatie inzake het voeren van rapportgesprekken. Hierbij heeft de leraar een gesprek met de ouders, zonder de leerling, waarin hij de voortgang van de leerling deelt met ouders. De vragenlijst, gebaseerd op die van Sol en Stokking (2009), bestaat uit een tweetal gesloten en gestructureerde schaalvragen (van der Donk & van Lanen, 2016). De antwoordmogelijkheden op de vragenlijst houden rekening met de leeftijd van de leerlingen (Delfos, 2008) en bieden hen tevens visuele ondersteuning (tekst en smileys) (Meichenbaum, 2013), zie *Bijlage J*. De vragenlijst wordt voorafgaand aan een les aan de leerlingen uitgedeeld. Leraren van de groepen 3 en groep 4 lezen de vragen voor en monitoren visueel of de vragen begrepen worden. Leerlingen kruisen vervolgens een antwoord aan. Bij analyse worden de antwoorden omgezet in een percentage. Gezamenlijke data-analyse vindt plaats binnen een PLG-moment. De uitkomst geeft antwoord op de deelvraag:

5. *Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van kennis en mening van/over kindgestuurde oudergesprekken bij leerlingen van groepen 3 en groep 4?*

Focusgroep leerlingen

Om in kaart te brengen wat leraren nodig hebben om een kindgestuurd oudergesprek voor te bereiden en te begeleiden, is het van belang te weten wat leerlingen weten over kindgestuurde oudergesprekken. De leerlingen hebben niet eerder een kindgestuurd oudergesprek gevoerd, hetgeen het vaststellen van een meetbare beginsituatie bemoeilijkt. Een focusgroep gesprek geeft de onderzoekers informatie over de kennis en mening van de leerlingen uit de onderzoeksgroep. Het gesprek heeft de vorm van een informeel interview, waarbij een onderzoeker vier vragen van een topiclijst stelt en een onderzoeker antwoorden registreert (Scheepers, Tobi, & Boeije, 2016), zie *Bijlage K*. De topiclijst is samengesteld uit een vragenlijst van Sol en Stokking (2009). Voor dit gesprek selecteert iedere leraar de eerste twee leerlingen van de klas-namenlijst: vier leerlingen uit de groepen 3, twee leerlingen uit groep 4. De onderzoekers maken gebruik van een leeg klaslokaal, waar het gesprek in rust kan plaatsvinden. De antwoorden worden op kleur gecodeerd en kunnen bestaan uit meerdere kleurcodes, ze geven uitsluitsel op de volgende deelvragen:

5. *Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van kennis en mening van/over kindgestuurde oudergesprekken bij leerlingen van groep 3 en groep 4?*
6. *Wat hebben leraren en leerlingen van de groepen 3 en groep 4 nodig om kindgestuurde oudergesprekken te kunnen voeren?*

Vragenlijst ouders

Om een goed beeld te krijgen van de huidige situatie op De Boeier, stellen de onderzoekers een vragenlijst op voor ouders van de leerlingen in de groepen 3 en groep 4. Deze vragenlijst bevat een tweetal gesloten en gestructureerde schaalvragen, gebaseerd op de vragenlijst van Sol en Stokking (2009), zie *Bijlage L*. De vragenlijst is bedoeld om te weten te komen hoe de ouders het leraargestuurde rapportgesprek ervaren. De onderzoekers delen de vragenlijst aan ouders uit. Omdat het een lijst met slechts twee vragen betreft, kunnen ouders de lijst meteen invullen. Deze werkwijze resulteert in een groter aantal respondenten. Uit de verkregen data kunnen de onderzoekers opmaken of er onder ouders draagvlak is voor innovatie op het gebied van voortgangsgesprekken. Bij de analyse wordt het aantal antwoorden omgezet in een percentage. Dit vindt plaats binnen een PLG-moment.

Observatie leraar rekenles

Om een duidelijk beeld te krijgen in hoeverre de vijf PLG-leden leerstrategieën modellen (Kostons et al, 2014) en reflectieve vragen stellen (Kroon, 2018), voert de onderzoeker een directe, niet participerende observatie uit van een rekenles. De observatie wordt door één onderzoeker uitgevoerd, om beïnvloeding van leraar en leerlingen zoveel mogelijk te beperken (van der Donk & van Lanen, 2016). De PLG stelt een gesloten observatielijst op (*Bijlage M*) waarbij specifiek naar een aantal aspecten binnen de onderwijssituatie wordt gekeken, om een heldere waarneming mogelijk te maken (van der Donk & van Lanen, 2016). De gesloten observatiepunten zijn opgesteld aan de hand van een bestaande observatielijst (Sol & Stokking, 2009). De lijst bevat de leerstrategieën analyseren, plannen en evalueren (Kostons et al., 2014). Daarnaast bevat de lijst vragen vanuit de STARR-methode (Andela, 2008) (Kroon, 2018), rekening houdend met de leeftijd van het kind (Delfos, 2008). Analyse vindt plaats middels turven. Verzamelde data worden tijdens een PLG-moment gezamenlijk geanalyseerd.

3.3 Resultaten organisatieanalyse

Deze paragraaf behandelt de resultaten van de context en de praktijk.

Stap 3: Informatie interpreteren

Belbin

Figuur 3 laat zien hoe het team van De Boeier is verdeeld, N=38.

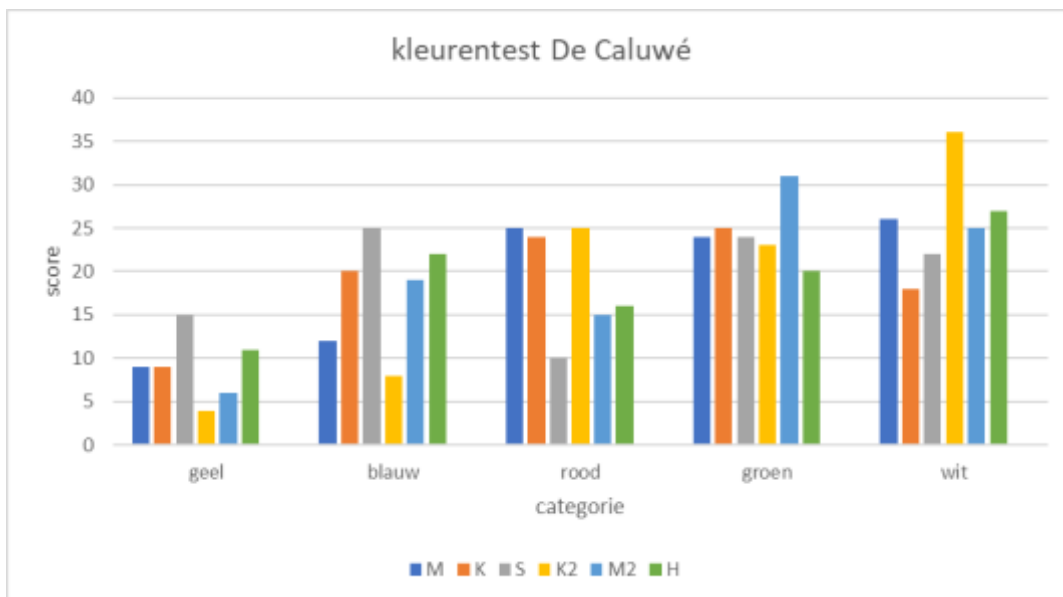
Figuur 3. Teamrollen Belbin

De teamrollen *voorzitter*, *monitor* en *specialist* komen niet in het team voor. Dit kan een tekort geven aan de volgende kwaliteiten: het verhelderen van doelstellingen, een scherp beoordelingsvermogen, en compensatie van kennis en vaardigheden waar een tekort aan bestaat. Er is 1 *zorgdrager* en er zijn 2 *planten*. Van de *vormer* zijn er 4 en de *brononderzoeker* is met 6 vertegenwoordigd. Veruit de meeste medewerkers zijn *groepswerker* (18) of *bedrijfsman* (9). Deze rollen hebben als kwaliteiten onder andere: betrouwbaarheid, discipline, diplomatie, coöperatief werken en efficiëntie. Valkuilen zijn dat zij niet altijd flexibel zijn en in moeilijke situaties besluiteloos kunnen zijn. Geconcludeerd

kan worden dat de samenstelling van het team niet evenwichtig is; personeelsverloop kan hier een oorzaak van zijn.

Kleurentest de Caluwé

Figuur 4 toont de resultaten van de kleurentest, de zes PLG-leden hebben de kleurentest ingevuld; N=6.

Figuur 4. Kleurentest de Caluwé

Drie collega's scoren het hoogst in de kleur wit. Zij gaan uit van autonome verandering waarbij zij de veranderaars steunen en een verandering een duw in de rug geven.

Daarnaast scoren twee collega's het hoogst op de kleur groen; zij zien veranderen en leren als hetzelfde. Wanneer teamleden zich ontwikkelen, zal de schoolorganisatie zich ontwikkelen. Zij streven naar een lerende organisatie. Eén collega scoort het hoogst op de kleur blauw; project- en onderzoek matig werken heeft de voorkeur. Daarbij denkt men analytisch en werkt men secuur. De meeste collega's scoren het laagst op de kleur geel; waarbij het veranderen vooral plaatsvindt door onderhandelen waarbij conflicten, macht en belangen gemoeid zijn.

Geconcludeerd kan worden dat de meeste collega's in de PLG uitgaan van autonoom veranderen waarbij zij anderen graag steunen en helpen obstakels uit de weg te ruimen. Daarnaast worden leren en veranderen als één en hetzelfde beschouwd. Veranderen in termen van macht, conflicten en belangen wordt door collega's als niet effectief beschouwd. Deze informatie kan worden ingezet bij het voorbereiden van overlegmomenten.

Vragenlijst leraar teamleren

Tabel 2 toont de uitkomst van de vragenlijst, negen van de 28 leraren hebben de lijst in oktober 2016 ingevuld; N=9. Slechts vier van de 28 leraren hebben de lijst in oktober 2017 ingevuld; N=4. Factoren als werkdruk, ziekte en personeelsverloop, zoals genoemd in paragraaf 3.2.1, kunnen een verklaring zijn voor het lage aantal geretourneerde formulieren. Het geeft helaas geen accuraat beeld van het gehele team wat betreft de perceptie op teamleren.

Tabel 2

Gegevens vragenlijst leraar teamleren (gemiddelde waardes)

	Gedeeld en ondersteunend leiderschap	Gedeelde waarden en visie	Collectief leren en toepassing van het geleerde	Het delen van de persoonlijke onderwijspraktijk	Ondersteunende voorwaarden (relaties)	Ondersteunende voorwaarden (structuren)
Meting 1 2016	3,10	3,07	2,93	2,89	2,80	2,74
Meting 2 2017	2,90	3,03	2,88	2,68	2,95	2,41

Noot. Gegevens verkregen van P. Harrewijn, junior docent Kenniscentrum.

In tabel 2 valt af te lezen dat leraren de onderdelen ‘gedeeld en ondersteunend leiderschap’ en ‘gedeelde waarden en visie’ het hoogst waarderen in oktober 2016. Op De Boeier heerst een sfeer waarin ruimte is voor autonomie van teamleden en waar men vertrouwt op elkaars capaciteiten. Het team voelt over het algemeen een gedeelde verantwoordelijkheid voor de voortgang van schoolse zaken. Daarin kan eenieder zijn kwaliteiten benutten. Dit sluit aan bij de visie Continu Verbeteren van Marino (2011), die gedeeld leiderschap in de hele schoolorganisatie (van bestuur tot klaslokaal) ambieert. In oktober 2017 wordt dit onderdeel lager gewaardeerd; het ontbreken van een directeur zou een verklaring kunnen zijn. In 2017 worden de gedeelde waarden en visie het hoogst gewaardeerd, echter lager dan een jaar eerder. Het onderdeel ‘ondersteunende voorwaarden (relaties)’ wordt in 2017 hoger gewaardeerd dan in 2016. Teamleden durven steeds beter een kritische houding aan te nemen en elkaar van feedback te voorzien, zonder angst om als negatief te worden ervaren (Edmondson, 1999) Dit kan deels te verklaren zijn door een tweetal collectieve onderzoeken die in 2014-2016 plaatsvonden op De Boeier. Daarin stond teamleren eveneens centraal, en raakten teamleden bekend met teamleergedragingen zoals vragen stellen, kritisch zijn en fouten toegeven. Door de geringe hoeveelheid geretourneerde vragenlijsten, kunnen de onderzoekers geen betrouwbare conclusie trekken.

Documentenstudie

De uitwerking van de documentenstudie staat in *Bijlage N*. Zowel De Boeier als Stichting SchOOL benoemen het belang van collectief leren; het oprichten van lerende gemeenschappen. Beide hebben in hun plannen opgenomen om dit tussen 2018 en 2019 te realiseren. De schoolgids 2016-2017 vermeldt dat er ieder schooljaar tenminste één portfoliogesprek moet plaatsvinden waarvoor ouders worden uitgenodigd. Het Koersplan van Stichting SchOOL benoemt het werken aan een doorgaande lijn van Continu Verbeteren; kindgestuurde oudergesprekken zijn hier onderdeel van. Geconcludeerd kan worden dat zowel De Boeier als Stichting SchOOL collectief leren en het voeren van kindgestuurde oudergesprekken belangrijk vinden om eigenaarschap bij leerlingen te ontwikkelen.

Vragenlijst leraar

Vijf van de zes leraren hebben de vragenlijst ingevuld, N=5. Tabel 3 toont het aantal antwoorden per categorie. De uitgewerkte versie staat in *Bijlage O*.

Tabel 3

Aantal woorden per categorie

	zelfstandigheid leerlingen	eigenaarschap leerlingen	huidige situatie in de klas	Leraar verantwoordelijkheden en vaardigheden	Pedagogisch klimaat	tijd
Vraag 1	3x	4x		3x	1x	
Vraag 2	1x	5x		2x		
Vraag 3		1x	2x	5x	1x	5x
Vraag 4	1x	1x		25x	1x	
Vraag 4	1x			5x	2x	2x
Vraag 5		1x		6x	2x	2x
Vraag 6				9x		4x
Vraag 7				8x		4x
Totaal	6x	12x	2x	63x	7x	17x

Verantwoordelijkheid en vaardigheid van de leraar worden het meest genoemd. Behoeftte aan tijd/ruimte/gelegenheid wordt daarna het meest genoemd. Vervolgens eigenaarschap bij leerlingen. Pedagogisch klimaat en zelfstandigheid leerlingen worden respectievelijk 7 en 6 maal genoemd. Geconcludeerd kan worden dat leraren vooral behoefte hebben aan goede voorbeelden voor leraar en leerling, alsmede de tijd en ruimte om te oefenen.

Vragenlijst leraar

Tabel 4 toont de resultaten van de antwoorden op vraag 3, N=5. De uitgewerkte versie staat in *Bijlage O*.

Tabel 4

Aantal antwoorden per categorie, vraag 3

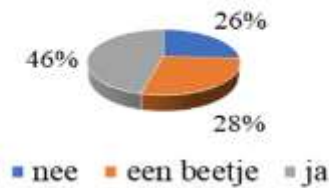
	zelfstandigheid leerlingen	eigenaarschap leerlingen	huidige situatie in de klas	Leraar verantwoordelijkheden en vaardigheden	Pedagogisch klimaat	tijd
Vraag 1						
Vraag 2						
Vraag 3		1x	2x	5x	1x	5x
Vraag 4						
Vraag 4						
Vraag 5						
Vraag 6						
Totaal		1x	2x	5x	1x	5x

Leraren geven aan tijdens de les gesprekken te willen voeren met leerlingen, om hun voortgang te evalueren. Echter, er is weinig tijd voor deze gesprekken. Geconcludeerd kan worden dat leraren proberen om voortgangsgesprekken met leerlingen te voeren, maar dat de tijd dit niet altijd toelaat.

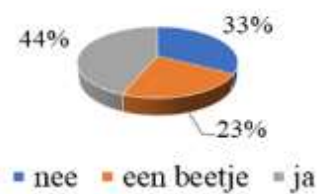
Vragenlijst leerlingen

De vragenlijst is door 88% van de leerlingen ingevuld, N=79.

ik weet wat een rapportgesprek is

ik vind een rapportgesprek prettig

Figuur 5. Percentages kennis leerling

Figuur 6. Percentages ervaring leerling

Uit de vragenlijst blijkt dat 46% van de leerlingen weet wat de bedoeling van een rapportgesprek is; iets meer dan een kwart van de leerlingen weet dit niet. Bijna een derde van de leerlingen geeft aan een beetje te weten wat de bedoeling van een rapportgesprek is. 44% van de leerlingen vindt het fijn als de leraar dingen over hen bespreekt met papa/mama. Een derde van de leerlingen vindt dit niet fijn: een veel genoemde reden is dat leerlingen bang zijn dat meester of juf dingen over hen vertelt die niet goed gaan op school. Geconcludeerd kan worden dat bijna de helft van de leerlingen geen moeite heeft met het huidige rapportgesprek, echter, een derde van de leerlingen heeft hier wel moeite mee.

Focusgroep leerlingen

Tabel 5 laat het aantal gegeven antwoorden per categorie zien. De uitwerking is te vinden in Bijlage P.

Tabel 5

Aantal antwoorden per categorie

Focusgroep gesprek	kennis aanwezig kindgestuurd oudergesprek	ontbreken kennis kindgestuurd oudergesprek	verwachting negatief over kindgestuurd oudergesprek	verwachting positief over kindgestuurd oudergesprek	leraar vaardigheden	leerling vaardigheden
Topic 1 wat is een kindgestuurd oudergesprek	5x					
Topic 2 Ik weet wat ik moet vertellen	2x	4x				
Topic 3 Ik weet wat ik moeilijk vind om te vertellen		2x	7x	3x		
Topic 4 Ik weet wat ik nodig heb					11x	6x
Totaal	7x	6x	7x	3x	11x	6x

Vijf van de zes leerlingen geven aan te weten wat een kindgestuurd oudergesprek is; wat zij daarbij moeten vertellen is hen minder duidelijk. Zevenmaal wordt gezegd dat de leerlingen een negatieve verwachting hebben, bijvoorbeeld omdat de leerling niet weet hoe hij zo'n gesprek moet voeren. Ook geven leerlingen aan het spannend of eng te vinden. Op de vraag of leerlingen weten wat zij nodig hebben, vallen de meeste antwoorden in de categorie leraarvaardigheden en leerlingvaardigheden. Leerlingen geven aan een kindgestuurd oudergesprek te willen oefenen; daarbij wensen zij de hulp van de leraar. Een spiekbrieftje waarop staat wat zij moeten doen of vertellen, is ook welkom. Geconcludeerd kan worden dat de meeste leerlingen wel bekend zijn met een kindgestuurd oudergesprek is maar inhoudelijk niet goed weten wat ze moeten vertellen. Wellicht door het gebrek aan kennis hebben zij nog een

negatieve associatie met het kindgestuurd oudergesprek. Hulp van de leraar is wenselijk alsook het zelf oefenen.

Vragenlijst ouders

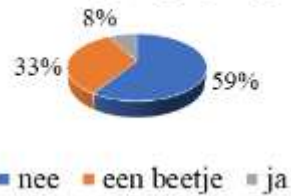
De vragenlijst is door 80% van de ouders ingevuld, N=72.

ik weet wat een rapportgesprek is

Figuur 7. Percentages kennis ouders

ik vind een rapportgesprek prettig

Figuur 8. Percentages ervaring ouders

Figuur 7 toont aan dat alle ouders weten wat de bedoeling van een rapportgesprek is. Daarvan zegt 59% het geen prettige manier te vinden om zonder kind maar mét de leraar een rapportgesprek te voeren. Een veel genoemde reden daarbij is dat ouders graag van hun kind horen hoe zij school ervaren. Ruim 33% heeft aangegeven het een beetje prettig te vinden om zonder kind maar mét de leraar een rapportgesprek te voeren. Een veel genoemde reden hierbij is dat ouders soms onderwerpen met de leraar willen bespreken zonder het kind, bijvoorbeeld het over het gedrag of een bijzondere thuissituatie.

Observatie leraar rekenles

Tabel 6 toont een totaaloverzicht van de vijf observaties.

Tabel 6

Overzicht observatie rekenles

Leerstrategieën	Toegepast	Reflectieve vragen	Toegepast
analyseren	8x	Situatie, bijvoorbeeld • Wat is/was de situatie? • Wat kwam er uit de voor-toets? • Wat kwam er uit het dictée?	4x
plannen	12x	Taak, bijvoorbeeld • Wat is/was jouw taak? • Wat is/was jouw doel? • Wat wil(de) je bereiken? • Wat vind/vond je dat moest gebeuren? • Wie kan/kon je vragen om te helpen?	2x
evalueren	6x	Actie, bijvoorbeeld • Hoe pak(te) je het aan? • Wat deed je toen? • Wat deed je daarna?	18x
		Resultaat, bijvoorbeeld • Wat is/was het resultaat? • Wat kwam er uit de toets na het blok? • Wat kwam er uit het dictée?	6x
		Reflectie, bijvoorbeeld • Ben/was je tevreden met het resultaat? • Wat heb je ervan geleerd? • Wat zou je anders doen de volgende keer? • Kun je wat je nu weet ook gebruiken bij andere lessen?	3x

De vijf leraren modelleren de drie leerstrategieën allemaal. Daarvan wordt ‘plannen’ het meest gemodeld, ‘evalueren’ het minst. Tijdgebrek aan het eind van de les wordt hierbij als reden genoemd. Het stellen van reflectieve vragen wordt eveneens door de vijf leraren toegepast. Hier valt op dat de vragen uit de categorie ‘actie’ het meest worden gesteld. Twee leraren geven aan dat dit soort vragen in hun ‘systeem’ zit en makkelijk toepasbaar zijn bij voorbeelden door leerlingen of vragen naar verheldering. Vragen uit de categorie ‘taak’ en ‘reflectie’ worden het minst gesteld. Tijdgebrek wordt hier als reden genoemd, vooral bij reflectie. Ook geeft een leraar aan zelf snel geneigd te zijn om de som goed voor te doen, om over te gaan op de praktische aanpak. Een aantal leraren geeft aan onbewust reflectieve vragen te stellen, na het analyseren van de data. Geconcludeerd kan worden dat leraren de leerstrategieën en reflectieve wel hanteren, echter, nog niet altijd bewust. Evalueren en reflectie worden het minst ingezet door tijdgebrek.

3.4 Conclusie

Vanuit de context, documentenstudie en de praktijk blijkt dat het voeren van kindgestuurde oudergesprekken een ambitie van alle betrokken partijen is. Het collectief leren staat vooral school-breed en stichting-breed beschreven in meerjarenplannen (info over visie Stichting SchOOL, 2017). De meeste leraren in de PLG zien leren en veranderen als hetzelfde, twee van hen hebben een lerende organisatie als leervoorkeur. Dit past goed binnen de visie van De Boeier en Stichting SchOOL. Zij werken volgens de visie Continu Verbeteren (Mulders et al., 2016), waarbij het collectief leren geïmplementeerd wordt bij alle 19 scholen van Stichting SchOOL. Leraren geven aan behoefte te hebben aan ondersteuning in de vorm van

goede voorbeelden, stappenplannen en tijd om te oefenen met de leerlingen uit de groepen 3 en groep 4, om over te kunnen stappen van leraargestuurde- naar kindgestuurde oudergesprekken. Daarvoor vinden zij het belangrijk om collectief te bepalen welke onderdelen besproken worden tijdens een gesprek. Thans is er weinig tijd om gesprekken met leerlingen te voeren. Hier moet in het ontwerp rekening mee gehouden worden, evenals met het oefenen in rollenspel voor leerling en leraar, omdat kindgestuurde oudergesprekken nieuw zijn. Vanuit de literatuur wordt dit ondersteund (Goodman, 2008). Personeelsverloop, het ontbreken van een leidinggevende en een hoog aantal langdurig zieken kunnen een belemmerende factor zijn voor de uitvoering van het onderzoek. Daarnaast ontbreken vanuit Belbin drie teamrollen, waardoor er een ontoereikend aantal kwaliteiten (zoals een scherp beoordelingsvermogen, het verhelderen van doelstellingen en het compenseren van het manco aan kennis en vaardigheden) kan ontstaan.

De informatie verkregen vanuit literatuur en organisatie-analyse leidt tot een innovatieontwerp dat in hoofdstuk 4 behandeld wordt.

Hoofdstuk 4: Innovatieontwerp

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt de criteria, eisen en beperkingen van het innovatieontwerp. Na literatuurstudie en input vanuit de organisatieanalyse, blijkt een tweeledig innovatieontwerp wenselijk; de focus ligt op een ontwerp voor de leraar en een ontwerp voor de leerling. Daarbij, voor een doorgaande lijn binnen school, kiezen de PLG-leden van de groepen 1 tot en met 4 voor dezelfde innovatieontwerpen, rekening houdend met de leeftijdsgroep. Dit onderzoek beschrijft de innovatieontwerpen voor de groepen 3 en groep 4. Hier ontstaat de volgende deelvraag:

6. *Aan welke ontwerpcriteria moeten de ontwerpen voldoen?*

Stap 4: Consequenties verbinden

4.2 Ontwerpcriteria, ontwerpeisen en objectontwerp

Vanuit de organisatieanalyse blijkt dat leraren én leerlingen behoefte hebben aan stappenplannen om een kindgestuurd oudergesprek voor te bereiden. De literatuur onderschrijft het nut van een stappenplan voor de leerling; een externe structuur (stappenplan) kan helpen het handelen van de leerling bewust te sturen (Meichenbaum, 2013). Daarom ontwikkelen de onderzoekers een ontwerp voor de leraar én een ontwerp voor de leerling. De ontwerpen voor de leraar (stappenplan leraar: A) en de leerling (stappenplan leerling: B) houden rekening met een aantal criteria, eisen, randvoorwaarden en beperkingen. Voor de ontwerpcriteria: zie Matrices ontwerpcriteria in *Bijlage Q* (Bartholomew, Parcel, Kok, Gottlieb, & Fernandez, 2011).

A: Ontwerpcriteria stappenplan leraar:

1. Het handelen van de leraar naar de gesprekskenmerken van de leerling (Delfos, 2008).
2. Het modelleren door de leraar van leerstrategieën analyseren, plannen en evalueren (Kostons et al., 2014).
3. Het in staat stellen door de leraar om leerlingen een kindgestuurd oudergesprek te laten oefenen (Goodman, 2008).
4. Het praktisch voorbereiden van een gesprek door de leraar (Goodman, 2008).
5. Het stellen van reflectieve vragen door de leraar aan de leerling tijdens een kindgestuurd oudergesprek (Kroon, 2018) (Andela, 2008).

Ontwerpeisen stappenplan leraar:

1. De leraar houdt rekening met gesprekskenmerken van de leeftijd van de leerling.
2. De leraar modelt de leerstrategieën analyseren, plannen en evalueren.
3. De leraar geeft leerlingen tijd om een kindgestuurd oudergesprek te oefenen.
4. De leraar zorgt voor de juiste benodigdheden voorafgaand aan een kindgestuurd oudergesprek.
5. De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens een kindgestuurd oudergesprek. Voorbeeldvragen zijn te vinden op het stappenplan.

Tabel 7 toont een voorbeeld van het stappenplan leraar.

Tabel 7
Stappenplan leraar

STAPPENPLAN VOORBEREIDEN PORTFOLIOGESPREKKEN

GESPREKSKENMERKEN LEEFTIJD 6-8 JAAR	
Concreet en abstract taalgebruik, moeilijke woorden uitleggen	
Non-verbale communicatie (lichaamstaal) benoemen/uitleggen	
Gesloten vragen alleen gebruiken om interpretatie te controleren	
Vermijd suggestieve vragen	
VOORBEREIDING	
Strategie analyseren, evalueren en plannen modellen door leraar	
Gesprek modellen door leraar (rollenspel)	
Leerlingen laten oefenen met elkaar d.m.v rollenspel	
Leraar en leerling bepalen onderwerpen en inhoud gesprek	
Leraar is op de hoogte van inhoud portfolio	
VOORAF AAN GESPREK	
Portfolio en wekker/timer liggen klaar	
Benoem de duur van het gesprek aan ouders: 10 minuten gesprek en 5 minuten vragen stellen	
Benoem het gebruik van de wekker/timer aan ouders	
STARR	Stel vragen zoals:
Situatie	• Wat is/was de situatie? • Wat kwam er uit de voor-toets? • Wat kwam er uit het dictee?
Taak	• Wat is/was jouw taak? • Wat is/was jouw doel? • Wat wil(de) je bereiken? • Wat vind/vond je dat moest gebeuren? • Wie kan/kon je vragen om te helpen?
Actie	• Hoe pak(te) je het aan? • Wat deed je toen? • Wat deed je daarna?
Resultaat	• Wat is/was het resultaat? • Wat kwam er uit de toets na het blok? • Wat kwam er uit het dictee?
Reflectie	• Ben/was je tevreden met het resultaat? • Wat heb je ervan geleerd? • Wat zou je anders doen de volgende keer? • Kun je wat je nu weet ook gebruiken bij andere lessen?

Randvoorwaarden stappenplan leraar:

1. Het ontwerp moet in te passen zijn in het weekrooster van de groepen 3 en groep 4.
2. Het ontwerp moet overzichtelijk zijn voor de leraar.

Beperkingen stappenplan leraar:

1. De tijd om de interventie uit te voeren is beperkt.
2. Het observeren door verschillende leraren bij elkaar is niet altijd mogelijk vanwege de krappe personeelsbezetting. Dit kan leiden tot verschillende interpretaties van datagegevens, hetgeen de betrouwbaarheid van analyseren kan beïnvloeden. Het ontbreken van een leidinggevende, veel ziekte onder het personeel en een groot personeelsverloop maken dat een vaste bezetting van leraren in de klassen niet altijd gewaarborgd is.

B: Ontwerpcriteria stappenplan leerling:

1. Het vertellen over het eigen leerproces door de leerling (Castelijns & Kenter, 2009).
2. Het reflecteren op het eigen leerproces door de leerling (Kostons et al., 2014).
3. De leerling vertelt volgens een vaste opbouw van het kindgestuurde oudergesprek (Meichenbaum, 2013).

Ontwerpeisen stappenplan leerling:

1. De leerling weet waarover hij moet vertellen; zie tabel 8.
2. De leerling weet wát hij moet vertellen; zie tabel 8.
3. De leerling weet in welke volgorde hij moet vertellen; zie tabel 8.

Tabel 8

Stappenplan leerling

				
welkom	ik ben trots op/ dit vind ik leuk	hier ga ik nog aan werken	zo gaat rekenen	zijn er nog vragen?

Randvoorwaarden stappenplan leerling:

- Het ontwerp moet duidelijk en overzichtelijk zijn voor leerlingen in de leeftijd van 6-8 jaar.
- Het ontwerp moet de leerling ondersteuning bieden tijdens het kindgestuurde oudergesprek.

Beperkingen stappenplan leerling:

- Er is beperkte tijd voor het voeren van gesprekken.
- Er is een beperkt aantal ouders beschikbaar om mee te oefenen.

Ontwerpobject

Het objectontwerp vertaalt de ontwerpcriteria van de leraar en de leerling naar onderstaande concrete acties:

1. De leraar gebruikt tijdens iedere rekenles van de interventieperiode concreet en abstract taalgebruik en vermijdt suggestieve vragen (Delfos, 2008).
2. De leraar modelt de leerstrategieën analyseren, plannen en evalueren tijdens iedere rekenles (Kostons et al., 2014).
3. De leraar stelt tijdens iedere rekenles reflectieve vragen naar situatie, taak, actie, resultaat en reflectie (Kroon, 2018).
4. De leraar laat tijdens de eerste dramales van de interventieperiode het voorbeeldfilmpje van een kindgestuurde oudergesprek zien (Veldkamp, 2016).
5. De leerlingen bekijken tijdens de eerste dramales van de interventieperiode het voorbeeldfilmpje van een kindgestuurd oudergesprek (Veldkamp, 2016).

6. De leraar laat de leerlingen van groep 8 tijdens de eerste dramales van de interventieperiode een kindgestuurd oudergesprek modelleren middels rollenspel.
7. De leerlingen bekijken tijdens de eerste dramales van de interventieperiode het rollenspel van groep 8 van een kindgestuurd oudergesprek.
8. De leraar modelt een kindgestuurd oudergesprek tijdens iedere dramales van de interventieperiode en laat leerlingen in een rollenspel met elkaar oefenen tijdens de dramales (Goodman, 2008) (Kostons et al., 2014).
9. De leerlingen oefenen het kindgestuurde oudergesprek middels rollenspel tijdens iedere dramales van de interventieperiode (Goodman, 2008) .
10. De leraar voorziet de leerlingen van het stappenplan leerling; dit geeft de juiste volgorde van het kindgestuurde oudergesprek weer (Meichenbaum, 2013).
11. De leerlingen maken tijdens het oefenen in rollenspel gebruik van het stappenplan leerling (Meichenbaum, 2013).
12. De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Kroon, 2018) (Andela, 2008).
13. De leraar zorgt voor een wekker en benoemt de duur en het verloop van het gesprek aan ouders tijdens de kindgestuurde oudergesprekken (Goodman, 2008).
14. De leerlingen vertellen met behulp van het stappenplan leerling over hun leerproces aan hun ouders (Seitz & Bartholomew, 2008).

Bovenstaande acties moeten ertoe bijdragen dat de leraar een kindgestuurd oudergesprek kan voorbereiden en begeleiden. De leerlingen kunnen hiermee een deel van een kindgestuurd oudergesprek voorbereiden (oefenen) en voeren met hun ouders.

4.3 Implementatie ontwerp

De Matrices ontwerpcriteria, zoals beschreven in paragraaf 4.2, zijn onderverdeeld in gedrags-, leer- en veranderdoelen (voor leraar en leerling). Deze gestelde doelen helpen om het interventiedoel helder te krijgen en te bereiken.

Stap 5: Actie uitvoeren

Realisatieontwerp en tijdpad

Het realisatieontwerp geeft weer op welke manier de interventies geïmplementeerd worden. Het ontwerp is samengevoegd met een tijdpad, waarin de planning van acties door PLG-leden in de tijd is weggezet, zie *Bijlage R*. Het biedt de PLG-leden ondersteuning in de planning en uitvoering van de interventie. Daarnaast maakt het de uitvoering inzichtelijk voor de overige teamleden.

4.4 Conclusie

Het doel en het beoogde resultaat van de innovatie wordt door PLG-leden beschreven middels de redeneerketen CIMO-logica, en luidt: Voor dit probleem-in-Context is het nuttig om deze *Interventie* toe te passen, die door deze *Mechanismen* de volgende *Outcome(s)* zal genereren (Denyer, Tranfield, & Aken, 2008). Toegepast op de situatie op De Boeier ontstaat de volgende redenering:

Voor het voeren van kindgestuurde oudergesprekken is het nuttig om een stappenplan voor leraar en leerling toe te passen; dit stappenplan bestaat uit daar benoemde leraar- resp. leerlingvaardigheden. Aldus ontstaat collectief inzicht in leraarvaardigheden, en collectieve inzet in begeleiding van kindgestuurde oudergesprekken zal leiden tot inzicht en

eigenaarschap van het eigen leerproces van leerlingen in de groepen 3 en groep 4 van De Boeier.

Vanuit de visie Continu Verbeteren gaat De Boeier veranderen van leraargestuurde rapportgesprekken naar kindgestuurde oudergesprekken, om eigenaarschap en inzicht in het eigen leerproces te bevorderen. Leraren van de groepen 3 en groep 4 hebben hier geen ervaring mee (context). Het stappenplan leraar, waarop leraarvaardigheden en voorbeeldvragen staan, geeft leraren steun en informatie om leerlingen voor te bereiden en te begeleiden bij kindgestuurde oudergesprekken (interventie). Het stappenplan leerling, met daarop de opeenvolgende stappen van een kindgestuurd oudergesprek, geeft de leerling steun bij het oefenen en voeren van een kindgestuurd oudergesprek (interventie). De interventie zorgt voor meer inzicht in het eigen leerproces, kennis van scholingsbehoefte en sterke kanten alsmede eigenaarschap bij leerlingen (mechanismen). Dit inzicht zorgt voor een attitudeverandering bij leraar en leerling. De leerling kan onder begeleiding van de leraar zijn inzicht in het eigen leerproces ontwikkelen en leren verwoorden (outcome).

Hoofdstuk 5: Evaluatie collectief ontwerpgericht onderzoek

Stap 6: product en proces evalueren

5.1 Inleiding

Hoofdstuk 5 beschrijft enerzijds de evaluatie van het innovatieontwerp, anderzijds in hoeverre teamleren verandering in de schoolorganisatie heeft gebracht. Dit leidt tot de volgende vragen:

8. *In hoeverre is er verandering zichtbaar in de leraarvaardigheden na inzet van het innovatieontwerp?*
9. *In hoeverre draagt het ontwerp bij aan het ontwikkelen inzicht in het leerproces van de leerlingen?*
10. *Hoe ervaren leerlingen en ouders kindgestuurde oudergesprekken?*
11. *In hoeverre is er verandering zichtbaar in de schoolorganisatie door het collectieve leren en innoveren?*
12. *Welke factoren zijn van belang bij het collectief leren?*

Deze vragen hebben betrekking op procesmonitoring van het ontwerp, ervaring/verandering, en organisatieontwikkeling. Voor de beantwoording hiervan zetten de PLG-leden een aantal onderzoeksinstrumenten in. Paragraaf 5.2 beschrijft deze instrumenten en de verantwoording daarvan.

5.2 Methode evaluatie collectief ontwerpgericht onderzoek

De zes PLG-leden ontwikkelen een leraarlogboek dat ingezet wordt gedurende de interventieperiode. De onderzoeker zelf registreert geen gegevens in het logboek: vorig schooljaar voerde zij dit onderzoek uit in groep 8. Deze voorkennis kan de resultaten van dit onderzoek beïnvloeden, derhalve onthoudt zij zich van deelname. Tijdens de interventieperiode, op zelfgekozen momenten, maken vijf PLG-leden aantekeningen van hun bevindingen.

5.2.1 Methode evaluatie werking ontwerpen

Subparagraaf 5.2.1 beschrijft de instrumenten die zijn ingezet om een eventuele verandering aan te tonen na de interventieperiode. Kindgestuurde oudergesprekken werden nog niet eerder gevoerd; dit maakt een zuivere voor- en nameting lastig. De observatie leraar rekenles vormt daarop een uitzondering; een voor- en nameting is hier wel mogelijk.

Logboek (monitoren proces werking)

Om de werking van het ontwerp te kunnen monitoren, ontwikkelen de onderzoekers een logboek, zie *Bijlage S*. Daarin staat een aantal aandachtspunten om voor alle betrokkenen dezelfde focus te genereren (van der Donk & van Lanen, 2016): ‘leerstrategieën modellen’ (Kostons et al., 2014), ‘reflectieve vragen stellen’ (Kroon, 2018) en het ‘stappenplan leerling’ (Meichenbaum, 2013). Alle aandachtspunten zijn gebaseerd op de ontwerpcriteria uit paragraaf 4.2. Ze zijn gelijk aan de observatiepunten van de observatie kindgestuurd oudergesprek alsmede de observatie leraar rekenles, om gedurende de interventieperiode een duidelijk beeld te creëren van de werking van het ontwerp. In het logboek is tevens ruimte voor opmerkingen. PLG-leden turven het aantal keer dat zij een leerstrategie, een reflectieve vraag c.q. het stappenplan leerling inzetten. Dit gedurende zes weken; driemaal per week tijdens de rekenles en eenmaal per week tijdens de dramalessen. De gezamenlijk geanalyseerde data worden weergegeven in een tabel; eventuele opmerkingen worden vermeld.

Observatie leraar rekenles (verandering leraarvaardigheden)

Om een verandering in leraarvaardigheden (modellen leerstrategieën (Kostons et al., 2014)) en stellen van reflectieve vragen (Kroon, 2018)) te kunnen waarnemen, observeert de onderzoeker de vijf PLG-leden tijdens een rekenles. Voor een zo zuiver mogelijk beeld geven de PLG-leden een rekenles met eenzelfde onderwerp als de geobserveerde rekenles in de praktijkanalyse: zie hoofdstuk 3. De observatielijst (*Bijlage M*) is gelijk aan die vanuit de praktijkanalyse. De verzamelde data worden door de onderzoekers in een tabel weergegeven, tezamen met gegevens vanuit de praktijkanalyse. Hieruit kunnen de onderzoekers eventuele veranderingen in leraarvaardigheden afleiden. Uitkomsten geven antwoord op de vraag:

8. In hoeverre is er verandering zichtbaar in leraarvaardigheden na inzet van het innovatieontwerp?

Observatie kindgestuurd oudergesprek (werking ontwerp)

Aan het eind van de interventieperiode voeren de 90 leerlingen uit de groepen 3 en groep 4 een kindgestuurd oudergesprek met hun ouders en de leraar. Vanwege de beperkte tijd en de aanmerkelijke hoeveelheid werk die een observatie vereist, besluiten de onderzoekers om zes van de 90 kindgestuurde oudergesprekken te observeren. Teneinde de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten, is de samenstelling van de onderzoeksgroep gelijk gehouden aan die van de focusgroep. De onderzoeker voert directe, gestructureerde, observaties uit bij de zes leerlingen met hun ouders en de vijf PLG-leden (van der Donk & van Lanen, 2016). Er is een gesloten observatielijst opgesteld, zie *Bijlage T*. De observatiepunten, opgesteld aan de hand van een bestaande vragenlijst (Sol & Stokking, 2009), zijn afgeleid van de ontwerpcriteria en komen overeen met de aandachtspunten in het logboek. Het betreft: ‘stellen van reflectieve vragen’ (Kroon, 2018) door de leraar, en gebruik van het ‘stappenplan leerling’ (Meichenbaum, 2013). Hierop staat de volgorde van het gesprek, waaróver de leerling kan vertellen en wát de leerling kan vertellen. Het kindgestuurde oudergesprek vindt plaats in het eigen (lege) klaslokaal van de leerlingen. Tijdens het gesprek hebben de PLG-leden het ‘stappenplan leraar’ en een timer voor zich liggen. Voor de leerling ligt het ‘stappenplan leerling’ klaar. De leerlingen pakken hun portfolio uit de kast en leggen die tussen hen en hun ouders in. De leraar geeft aan de ouders de gereserveerde tijd aan (15 minuten) en zet de timer. De leerling begint met het welkom heten van zijn ouder(s) en vertelt vervolgens over zijn leerproces bij het rekenen. De PLG-leden stellen eventueel reflectieve vragen of helpen de leerling indien nodig. De ouders luisteren en mogen vragen stellen. Analyse vindt plaats middels turven; de gezamenlijke interpretatie vindt plaats tijdens een PLG-moment. De uitkomsten geven antwoord op de vragen:

- 8. In hoeverre is er verandering zichtbaar in leraarvaardigheden na inzet van het innovatieontwerp?*
- 9. In hoeverre draagt het ontwerp bij aan het inzicht krijgen in het eigen leerproces van de leerling?*

Vragenlijst leerling (ervaring)

Leerlingen van de groepen 3 en groep 4 vullen aan het eind van de interventieperiode een vragenlijst in waarop hen wordt gevraagd naar hun kennis en mening van/over kindgestuurde oudergesprekken. Een soortgelijke vragenlijst is tijdens de praktijkanalyse gehanteerd over leraargestuurde rapportgesprekken. De vragenlijst, gebaseerd op die van Sol en Stokking (2009), bestaat uit een tweetal gesloten en gestructureerde schaalvragen (van der Donk & van Lanen, 2016), zie *Bijlage U*. De antwoordmogelijkheden op de vragenlijst houden rekening met de leeftijd van de leerlingen (Delfos, 2008) en bieden hen tevens visuele ondersteuning (tekst en smileys) (Meichenbaum, 2013). Na de kindgestuurde oudergesprekken, vullen de leerlingen een vragenlijst in (welke voorafgaand aan de les wordt uitgedeeld). Leraren van de groepen 3 en groep 4 lezen de vragen voor en monitoren visueel of de vragen begrepen worden. Leerlingen kruisen vervolgens een antwoord aan. Bij analyse worden de antwoorden omgezet in een percentage. Dit percentage vergelijken de onderzoekers, tijdens een PLG-moment, met het percentage verkregen uit de praktijkanalyse. De uitkomst beantwoordt de vraag:

10. Hoe ervaren leerlingen en ouders kindgestuurde oudergesprekken?

Vragenlijst ouders (ervaring)

Om de ervaring van ouders (wat betreft kindgestuurde oudergesprekken) in beeld te krijgen stellen de onderzoekers een vragenlijst op voor ouders van de leerlingen in de groepen 3 en groep 4. Deze vragenlijst bevat een tweetal gesloten en gestructureerde schaalvragen, gebaseerd op de vragenlijst van Sol en Stokking (2009), zie *Bijlage V*. De onderzoekers delen de vragenlijst aan ouders uit na het voeren van het kindgestuurde oudergesprek. Omdat het een lijst met slechts twee vragen betreft, kunnen ouders de lijst meteen invullen. Deze werkwijze resulteert in een groter aantal respondenten. Uit de verkregen data kunnen de onderzoekers opmaken of er een verschil in beleving is tussen leraargestuurde rapportgesprekken en kindgestuurde oudergesprekken. De antwoorden worden omgezet in een percentage en gezamenlijk door PLG-leden geïnterpreteerd. De uitkomst geeft antwoord op de vraag:

10. Hoe ervaren leerlingen en ouders kindgestuurde oudergesprekken?

Focusgroep leerling (ervaring)

Aan het eind van de interventieperiode vindt een focusgroepgesprek plaats waarin leerlingen hun ervaringen en meningen kunnen uiten wat betreft de kindgestuurde oudergesprekken. Zoals eerder aangegeven is de samenstelling van de onderzoeksgroep gelijk gehouden aan die van de focusgroep vanuit de praktijkanalyse en die van de observatie kindgestuurd oudergesprek. Het gesprek heeft de vorm van een informeel interview, waarbij een onderzoeker vragen van een topiclijst stelt (zie *Bijlage W*) en een onderzoeker antwoorden registreert (Scheepers et al., 2016). De topiclijst is samengesteld uit een vragenlijst van Sol en Stokking (2009). De onderzoekers maken gebruik van een leeg klaslokaal, waar het gesprek in rust kan plaatsvinden. De antwoorden worden op kleur gecodeerd en kunnen bestaan uit meerdere kleurcodes; ze geven uitsluitsel op de volgende deelvragen:

9. In hoeverre draagt het ontwerp bij aan het inzicht krijgen in het eigen leerproces van de leerling?

10. Hoe ervaren leerlingen en ouders kindgestuurde oudergesprekken?

5.2.2 Methode evaluatie organisatieontwikkeling

Subparagraaf 5.2.2 beschrijft de instrumenten die een eventuele verandering binnen de schoolorganisatie aantonen.

Plus-Delta methode PLG-leden (ervaring)

Om een eventuele verandering in sterke en zwakke punten binnen teamleren in kaart te brengen, besluiten de onderzoekers een ander instrument te gebruiken dan hetwelk tijdens de organisatieanalyse is gehanteerd (vragenlijst leraar teamleren). De verkregen data zijn te beperkt om een betrouwbaar beeld te creëren van de perceptie over teamleren. Vanwege het grote personeelsverloop en het hoge aantal ziekten, is het onmogelijk een derde vragenlijst leraar teamleren te hanteren. Om toch een eindmeting van de perceptie over teamleren te kunnen uitvoeren, gebruikt de PLG een alternatieve methode: Plus-Delta (Marino & Polderman, 2011). Teamleden schrijven hun ervaringen over teamleren op geeltjes en plakken die op een A3-formaat met daarop de + (plus) en $\triangle$ (delta). De plus geeft aan wat goed gaat en de delta staat voor verbeterpunten binnen teamleren. De geeltjes worden gerangschikt op thema en verwerkt in een schema. De PLG-leden nemen deel aan de Plus-Delta methode; gezamenlijk analyseren zij de data tijdens een PLG-moment. Deze analyse geeft antwoord op de vraag:

11. In hoeverre is er verandering zichtbaar in de schoolorganisatie door het collectieve leren en innoveren?

Storyline

Het instrument 'storyline' is een onderdeel van de methodiek 'Kantelende Kennis', het biedt de PLG-leden de kans om aan te geven welke leermomenten zij waardevol achten in het proces collectief leren (Castelijns et al., 2009). Aan de hand van een tijdlijn, die de periode van september 2017 tot en met april 2018 beslaat, schrijven de PLG-leden belangrijke gebeurtenissen die zij kunnen toelichten in verhaalvorm. Vervolgens formuleren zij een gezamenlijke betekenis, en de verhalen worden gedocumenteerd. De uitkomsten bieden input voor eventuele vervolgstudies op De Boeier. Ze geven antwoord op de vraag:

12. Welke factoren zijn van belang bij het collectief leren?

5.3 Resultaten evaluatie collectief ontwerpgericht onderzoek

De resultaten van de evaluatie werking ontwerp en de evaluatie organisatieontwikkeling worden beschreven in resp. subparagraaf 5.3.1 en subparagraaf 5.3.2. De resultaten van de evaluatie werking ontwerp zijn door de onderzoeker gepresenteerd aan de intern begeleider en leraren van een andere school binnen Stichting SchOOL; zij tonen interesse om de stappenplannen leraar en leerling in de toekomst bij hen op school te implementeren. De kort en bondig beschreven stappen, geven de leraar en leerling duidelijkheid en houvast.

5.3.1 Resultaten evaluatie werking ontwerp

Deze subparagraaf geeft de resultaten weer van de evaluatie werking ontwerp middels de zes onderzoeksinstrumenten (zie subparagraaf 5.2.1).

Logboek

De samengevoegde gegevens zijn weergegeven in Tabel 9. De PLG-leden geven per les aan of zij de strategieën, de vragen vanuit het stappenplan leraar en het gebruik stappenplan leerling toepassen; zij hebben daartoe tijdens iedere reken- en dramales de beschikking over beide stappenplannen.

Tabel 9
Registratie logboek

	Toegepast (totaal van de vijf leraren)						Opmerkingen
Modellen leerstrategie rekenles 3 x per week	Week 1	Week 2	Week 3	Week 4	Week 5	Week 6	
Analyseren	15x	13x	14x	14x	12x	14x	'Logboek en het stappenplan herinneren aan strategieën die we moeten modellen.' 'Onbewust doe je dit eigenlijk al.' 'Door het logboek doe ik het nu bewust.'
Plannen	15x	14x	14x	12x	14x	14x	'In groep 3 plannen we vaak hardop met de leerlingen, het is nog zo nieuw voor ze.' 'Je moet vaak herhalen, het moet echt gaan bekliven.'
Evalueren	12x	10x	13x	11x	13x	13x	'Dit doe ik voor bij leerlingen die te snel werken en daarom fouten maken, even terugkijken wat je hebt gedaan en of dit klopt.' 'Bij lessen met veel automatiseren vergeet ik dit sneller. Omdat de stof al bekend is denk ik.'
Reflectieve vragen rekenles 3 x per week	Week 1	Week 2	Week 3	Week 4	Week 5	Week 6	
Situatie	8x	7x	8x	9x	10x	9x	'Lastig om achteraf te turven wat je hebt gedaan. Het zet je wel aan het denken over eigen handelen.' 'Deze vragen stel je vooral 1 op 1 met de leerlingen, misschien is het slim om de vijf vragen eens voor de klas uit te spelen.'
Taak	6x	8x	10x	7x	9x	9x	'Het hangt van de situatie af welke vraag je kunt stellen, soms heeft een leerling juist even een voorbeeld nodig verder te kunnen.'
Actie	13x	14x	15x	14x	15x	14x	'Dit zit eigenlijk al een beetje in mijn systeem, ik merk dat ik vaak vraag naar wat een leerling deed.' 'Deze vraag stel ik altijd om een probleem bij de leerling op te zoeken, eigenlijk standaard vraag 1.'
Resultaat	7x	10x	8x	12x	7x	9x	'In groep 3 model je deze vraag, merk ik. Uit zichzelf komt een antwoord vaak nog moeizaam.' 'Na een aantal keer hardop klassikaal deze vraag stellen, merk ik dat de kinderen er een beetje aan gewend raken en zelf proberen na te denken. Mooi.'
Reflectie	5x	7x	10x	6x	10x	9x	'Ik wist dat ik dit zo weinig deed, dus ik ben er bewust op gaan letten.' 'Kwam er niet van i.v.m. tijd te kort.' 'Vragen naar reflectie is soms nog lastig voor de kids uit groep 3, dan moet je als leraar nog wel in de goede richting helpen. Met zinnen als: zou het kunnen dat....Dit moet je ook echt modellen.'
Inzet stappenplan leerling dramales 1 x per week	Week 1	Week 2	Week 3	Week 4	Week 5	Week 6	
	5x	5x	5x	5x	4x	10x	'Kinderen vinden de Minions leuk, spreekt aan.' 'Op het stappenplan staat 'welkom heten', dit zegt een leerling letterlijk.' 'De kinderen vragen zelf of ze mogen oefenen met de strookjes.' 'Wel goed voordoen, zodat ze weten hoe het stappenplan werkt.' 'Sommige kinderen vertellen precies de leraar na.' 'Vaak modellen van voorbeelden, dat geeft ze houvast.'

Uit de logboekgegevens blijkt dat de vijf PLG-leden zich meer bewust zijn van het eigen handelen doordat zij hun handelen registreren. Daarnaast geven zij aan dat een aantal strategieën (met name 'analyseren' en 'plannen') en reflectieve vragen (vooral 'actie') onbewust al vaak worden toegepast. De strategie 'evalueren' en de reflectieve vraag 'reflecteren' worden minder vaak ingezet. Reflecteren blijft geregeld achterwege wegens tijdgebrek.

Voor de leerlingen in de groepen 3 is reflecteren op eigen werk soms nog lastig; extra vragen stellen die de richting bepalen zijn dan helpend. Veel modellen van de vragen helpt hen bij het nadenken. Een verklaring zou kunnen zijn dat de hersenen van jonge leerlingen in de leeftijd van 6-8 jaar nog niet ver genoeg ontwikkeld zijn om te kunnen reflecteren en evalueren zoals Jolles (2007), Luken (2008) en Dijkstra (2015) beweren. De leerlingen vinden het oefenen met het stappenplan wel leuk; tijdens iedere dramales wordt het stappenplan toegepast- in week zes zelfs een keer extra. Alle leerlingen maken daarbij gebruik van het stappenplan, echter, de leraar heeft dit gebruik goed moeten modelleren (Kostons et al., 2014). ‘Uiteindelijk geeft het stappenplan de leerlingen houvast’ luidt een van de opmerkingen. Een enkele keer benoemt de leerling letterlijk de tekst op het stappenplan: ‘welkom heten’.

Observatie leraar rekenles

Tabel 10 toont het totaaloverzicht van de vijf observaties van een rekenles; het overzicht van de observatie vanuit de praktijkanalyse is hieraan toegevoegd. De gegevens staan naast elkaar in de tabel weergegeven onder de kopjes ‘voormeting’ (praktijkanalyse) en ‘eindmeting’ (na de interventie). Tijdens de rekenles hebben de PLG-leden de beschikking over het stappenplan leraar.

Tabel 1
Observatie leraar rekenles

Leerstrategieën	Toegepast		Reflectieve vragen	Toegepast	
	Voormeting	Eindmeting		Voormeting	Eindmeting
analyseren	8x	11x	Situatie, bijvoorbeeld • Wat is/was de situatie? • Wat kwam er uit de voor-toets? • Wat kwam er uit het dictée?	4x	5x
plannen	12x	14x	Taak, bijvoorbeeld • Wat is/was jouw taak? • Wat is/was jouw doel? • Wat wil(de) je bereiken? • Wat vind/vond je dat moest gebeuren? • Wie kan/kon je vragen om te helpen?	2x	4x
evalueren	6x	12x	Actie, bijvoorbeeld • Hoe pak(te) je het aan? • Wat deed je toen? • Wat deed je daarna?	18x	20x
			Resultaat, bijvoorbeeld • Wat is/was het resultaat? • Wat kwam er uit de toets na het blok? • Wat kwam er uit het dictée?	6x	8x
			Reflectie, bijvoorbeeld • Ben/was je tevreden met het resultaat? • Wat heb je ervan geleerd? • Wat zou je anders doen de volgende keer? • Kun je wat je nu weet ook gebruiken bij andere lessen?	3x	5x

Af te lezen valt dat de leerstrategieën ‘analyseren’ en ‘plannen’ meer worden toegepast tijdens de eindmeting. Opvallend is de leerstrategie ‘evalueren’, deze is twee keer zo vaak toegepast. De PLG-leden menen te weten waar ze nu op moeten letten, maar willen het ook ‘extra goed’ doen voor de observatie. Zij geven aan zich nu meer bewust te zijn van de leerstrategieën; dit kan de betrouwbaarheid van de observatie beïnvloeden. Het stellen van reflectieve vragen blijft getalsmatig in beide metingen nagenoeg gelijk; de reflectie-vraag wordt echter door

iedere leerkracht een keer gesteld tijdens de eindmeting, waar tijdens de voormeting nog geen sprake van was. Ook hier geven de PLG-leden aan zich meer bewust te zijn van het reflecteren op de les. De leerstrategie ‘evalueren’ en de reflectie-vraag worden vaker ingezet; geconcludeerd kan worden dat het ontwerp ‘stappenplan leraar’ werkt. Leraren modelleren leerstrategieën meer en stellen meer reflectieve vragen. Tevens concluderen de onderzoekers dat de overige leerstrategieën en reflectieve vragen onbewust al worden gemodeld/gesteld, hetgeen bewustwording in bekwaamheid (leraarvaardigheden) vergroot.

Observatie kindgestuurd oudergesprek

In tabel 11 zijn de gegevens van de zes kindgestuurde oudergesprekken samengevoegd.

Tabel 11

Totaaloverzicht observatie kindgestuurde oudergesprekken

Reflectieve vragen door leraar	Toegepast	Opmerkingen
Situatie Taak Actie Resultaat Reflectie	5x	-Alle leraren passen de vragen toe. Twee leraren spieken af en toe op het stappenplan, voor een reflectievraag. -Helpt leerling op weg door naar een situatie vorige week te vragen. -De leraar helpt door te wijzen naar de datamuur met het gezamenlijke rekendoel, en dan te kijken in portfolio naar persoonlijke doel. -Groep 3 leraren moeten meer vragen stellen om het gesprek voor ouders te verduidelijken.
Gebruik stappenplan door leerling	Toegepast	Opmerkingen
	6x	-Leraar helpt af en toe met bijwijzen bij een leerling, 3x groep 3.
Kent de leerling de goede volgorde van het gesprek?	4x	-Leerling vergeet op het strookje te kijken, na hulp van de leraar gaat het goed. !! Bij: zijn er nog vragen? Drie ouders vragen of hun kind gelukkig is op school, dit vinden zij evenzeer belangrijk als cognitieve voortgang.
Weet de leerling waarover hij kan vertellen?	6x	-Alle zes de leerlingen weten dat zij gaan praten over rekenen. -Twee van hen denken dat ze ook alleen trots mogen zijn op iets van rekenen. -Bij ‘waar moet ik nog aan werken’ noemen vijf leerlingen een vak. Bij doorvragen/hulp door de leraar kunnen ze benoemen wat ze specifiek lastig vinden.
Weet de leerling wat hij kan vertellen?	3x	-Na een hint van de leraar kan de leerling vertellen wat hij deed bij temporekenen. Hij geeft aan aftrekken lastiger te vinden dan optellen. -Bij groep 3 stuurt de leraar bij, bij 3 leerlingen. Met hulp lukt het ze om iets te vertellen. Groep 4 heeft minder sturing nodig, 1x vult de leraar aan ter verduidelijking aan ouders. -In groep 4 geeft een leerling aan nu te weten dat zij splitsen lastig vindt (bij aftrekken).

Opvallend is dat de leerlingen van groep 3 meer ondersteuning van de leraar nodig hebben dan die uit groep 4. Dit past wederom bij het beeld dat onder andere Jolles (2007) schetst; de hersenen van jonge kinderen zijn nog niet rijp om te kunnen reflecteren en evalueren. Echter, door bijvoorbeeld het stellen van reflectieve vragen of een voorbeeld aan te wijzen op de datamuur (de muur met daarop leerdoelen voor de klas) helpen de leraren de leerlingen om in de goede richting te denken. Door deze hulp lukt het de leerlingen om iets te vertellen. Deze aanpak geldt voor de onderdelen: 'waar ben ik trots op', 'waar moet ik nog aan werken' en 'hoe gaat rekenen'. De leraren van groep 3 stellen meer reflectieve vragen dan de leraren van groep 4. Een verklaring zou kunnen zijn dat de leerlingen uit groep 4 al langer met gemodelde leerstrategieën en reflectieve vragen te maken hebben dan de leerlingen uit de groepen 3. De PLG-leden geven immers bij de 'observatie leraar rekenles' aan deze leraarvaardigheden al uit te voeren. De leerlingen weten allen over welk onderwerp zij gaan vertellen: rekenen. Het specifiek benoemen van onderdelen binnen rekenen, die als makkelijk of lastig worden ervaren, lukt de meesten nog niet. Hier is de hulp van de leraar gewenst.

PLG-leden concluderen dat het ontwerp 'stappenplan leraar' werkt; zij hebben er tijdens de kindgestuurde oudergesprekken gebruik van gemaakt. De leraarvaardigheid 'stellen van reflectieve vragen' werd onbewust al ingezet bij verschillende lessen; het 'stappenplan leraar' is tijdens de kindgestuurde oudergesprekken specifiek gebruikt om leerlingen te helpen nadenken over hun leerproces.

Het 'stappenplan leerling' werkt enerzijds goed; het biedt leerlingen houvast en helpt hen de juiste volgorde van een gesprek aan te houden. Anderzijds kent het ontwerp een paar aandachtspunten; zo werd de tekst 'welkom heten' door een aantal leerlingen letterlijk overgebracht. Daarnaast is het voor sommige leerlingen niet duidelijk of het hele gesprek over rekenen moet gaan, of dat zij ook iets anders mogen noemen bij de onderdelen 'ik ben trots op' en 'hier ga ik nog aan werken'.

De leraar blijkt van groot belang bij het begeleiden van leerlingen tijdens het kindgestuurde oudergesprek. Door het stellen van reflectieve vragen helpt hij de leerling nadenken over zijn/haar leerproces. Samen met de inzet van het 'stappenplan leerling' lukt het de meeste leerlingen om te benoemen wat ze makkelijk en wat ze moeilijk vinden. Specifieke onderdelen binnen het rekenen benoemen lukt in de groepen 3 nauwelijks, in groep 4 gaat dit iets beter. Geconcludeerd kan worden dat het ontwerp 'stappenplan leerling' mét de begeleiding van de leraar bijdraagt aan het ontwikkelen van inzicht in het eigen leerproces van leerlingen.

Vragenlijst leerling

Van de 90 leerlingen hebben er 82 de vragenlijst ingevuld, N=82. Een aantal leerlingen is ziek en voert het kindgestuurde oudergesprek op een ander moment. In onderstaande figuren wordt de kennis met betrekking tot een respectievelijk een leraargestuurd rapportgesprek en een kindgestuurd oudergesprek weergegeven.

ik weet wat een rapportgesprek is

Figuur 9. Percentages kennis leerling

ik weet wat een kindgestuurd oudergesprek is

Figuur 10. Percentages kennis leerling

Uit figuur 10 valt af te lezen dat alle leerlingen weten wat een kindgestuurd oudergesprek is. Dit is een verdubbeling ten opzichte van de kennis wat betreft het leraargestuurde rapportgesprek.

ik vind een rapportgesprek prettig

Figuur 11. Percentages ervaring leerling

ik vind een kindgestuurd oudergesprek prettig

Figuur 12. Percentages ervaring leerling

Figuur 12 toont aan dat de meerderheid van de leerlingen een kindgestuurd oudergesprek als prettig ervaart. Dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van het leraargestuurde rapportgesprek. Slechts een klein deel van de leerlingen vindt een kindgestuurd oudergesprek niet prettig, terwijl dit bij het leraargestuurde rapportgesprek nog een derde van de leerlingen betrof. Een kleine 15% vindt een kindgestuurd oudergesprek 'een beetje prettig'. Als reden wordt een aantal maal genoemd dat het de leerling niet veel uitmaakt wie er wat vertelt of dat zij zelf liever niet vertellen. Ook wordt aangegeven dat leerlingen het wel prettig vinden om zelf bij het gesprek te zitten. Geconcludeerd kan worden dat leerlingen een kindgestuurd oudergesprek als prettiger ervaren dan een leraargestuurd rapportgesprek.

Vragenlijst ouders

De vragenlijst is ingevuld door 76 van de 90 ouders, N=76. In onderstaande figuren wordt de kennis met betrekking tot een respectievelijk leraargestuurd rapportgesprek en kindgestuurd oudergesprek weergegeven.

ik weet wat een kindgestuurd
oudergesprek is

Figuur 13. Percentages kennis ouders

ik weet wat een rapportgesprek is

Figuur 14. Percentages kennis ouders

Uit figuur 13 en 14 blijkt dat ouders weten wat een leraargestuurd rapportgesprek én een kindgestuurd oudergesprek is.

ik vind een kindgestuurd
oudergesprek prettig

Figuur 15. Percentages ervaring ouders

ik vind een rapportgesprek prettig

Figuur 16. Percentages ervaring ouders

De ervaring van ouders is vele malen positiever bij een kindgestuurd oudergesprek dan bij een leraargestuurd rapportgesprek. Redenen die hierbij worden genoemd zijn onder andere: 'ik weet nu beter wat jullie doen in de klas' en 'wat doe je al veel aan rekenen'. Twee veel gestelde vragen van ouders zijn: 'vind je het leuk op school?' en 'ben je blij/gelukkig?'. Daarnaast geeft 24% van de ouders aan het een beetje prettig te vinden wanneer hun kind zelf vertelt over zijn/haar leerproces. Reden daarvoor is onder andere dat ouders soms iets willen bespreken met de leraar, zonder hun kind. Dit aspect vinden zij prettiger bij een leraargestuurd rapportgesprek. Dit is tevens een reden waarom 6% van de ouders aangeeft het niet prettig te vinden wanneer hun kind vertelt over zijn/haar leerproces. De onderzoekers concluderen dat een meerderheid van de ouders het prettig vindt wanneer hun kind vertelt over zijn/haar vorderingen in het leerproces.

Focusgroep leerling

De uitwerking van het focusgroepgesprek staat in *Bijlage X*. Tabel 12 toont een overzicht hiervan.

Tabel 12

Overzicht focusgroepgesprek leerling

Topic	Kennis aanwezig kindgestuurd oudergesprek	Positieve ervaring gesprek	Eigen inzicht aanwezig in rekenen	Eigen inzicht afwezig in rekenen	Eigen inzicht enigszins aanwezig in rekenen	Leerling vaardigheden
1. Ik weet wat ik moet vertellen bij het kindgestuurde oudergesprek	21x	7x				
2. Ik weet wat ik moeilijk/makkelijk vind bij rekenen			1x		5x	
3. Ik kan goed vertellen aan papa of mama hoe het met rekenen gaat						7x
Totaal	21x	7x	1x	-	5x	7x

De zes leerlingen weten wat ze moeten vertellen bij een kindgestuurd oudergesprek. Vóór de interventie werd door leerlingen nog vier keer aangegeven dit niet te weten. De leerlingen geven tevens aan het gesprek als positief te hebben ervaren, waar vooraf aan de interventieperiode nog negatieve verwachtingen waren. Opmerkingen hierbij waren: ‘het leek spannend maar het viel mee’, ‘ik was eerst heel zenuwachtig maar het was leuk’ en ‘het Minionstrookje was vet handig’. De leerlingen geven aan tenminste ‘enigszins eigen inzicht in het rekenen’ te hebben na het voeren van de kindgestuurde oudergesprekken. Daarnaast menen zij vaardig te zijn om hun ouders over de voortgang bij rekenen te vertellen. Geconcludeerd kan worden dat leerlingen het kindgestuurde oudergesprek als positief ervaren en dat het ontwerp hen helpt om over hun eigen leerproces na te denken en te vertellen.

5.3.2 Resultaten evaluatie organisatieontwikkeling

Deze subparagraaf beschrijft de resultaten van de organisatieontwikkeling.

Plus-Delta methode leraar teamleren

De uitwerking van de Plus-Delta methode staat in *Bijlage Y*. Uit de Plus-Delta methode blijkt dat in het proces van collectief leren op een aantal deelonderwerpen positieve ervaringen (Plus) zijn opgedaan:

1. het collectief proces

De PLG-leden voelen zich veilig om elkaar vragen te stellen en kritisch te zijn. De bouwsteen ‘psychologische veiligheid van het team’ van Decuyper et al. (2012) is sinds 2016 een hooggewaardeerd onderdeel van de ‘vragenlijst leraar teamleren’. Deze bouwsteen wordt in de vragenlijst als ‘ondersteunende voorwaarden-relaties’ benoemd.

2. de communicatie

De communicatie over inhoudelijke zaken en het hebben van inspraak worden als waardevol ervaren. De leraren voelden zich veilig om kritisch met elkaar te spreken over onderwijs alsmede om hun eigen inbreng te leveren. Dit deelonderwerp valt eveneens onder de ‘ondersteunende voorwaarden-relaties’ van de ‘vragenlijst leraar teamleren’.

3. de persoonlijke groei

Nadenken over de inhoud van onderwijs, het samen lezen en leren heeft voor persoonlijke groei gezorgd. Ook dit deelonderwerp is terug te vinden in de ‘vragenlijst leraar teamleren’, en valt onder de ‘ondersteunende voorwaarden-relaties’.

4. de schoolorganisatie

Het meewerken aan het bevorderen van de schoolontwikkeling wordt als prettig ervaren. Het ontwikkelen van onderwijs op maat wordt door andere teamleden gewaardeerd. Dit toont aan dat teamleden op het gebied van kindgestuurde oudergesprekken gedeelde waarden en visie hebben. Deze bouwsteen voor effectief teamleren (Decuyper et al., 2012) werd ook hoog gewaardeerd in de ‘vragenlijst leraar teamleren’ tijdens de praktijkanalyse.

Naast de positieve ervaringen zijn op een aantal deelonderwerpen enkele verbeterpunten (Delta) genoemd:

1. de communicatie

Het maken van afspraken met elkaar is af en toe lastig gebleken; dit heeft te maken met de extra inzet van PLG-leden bij ziekte van collega's. De PLG-leden waren niet altijd op de hoogte van elkaars extra werkzaamheden.

2. de ervaring van de leraar

PLG-leden hebben met dit onderzoek extra tijds- en werkdruk ervaren. Doordat het onderzoek niet is gefaciliteerd in de taakuren, gaf het enkele collega's soms een overbelast gevoel.

3. de personeelsbezetting

Zoals eerdergenoemd in dit onderzoeksverslag, zijn er schooljaar 2017-2018 veel collega's ziek, is er een groot personeelsverloop en heeft De Boeier lange tijd geen directeur gehad. Dit heeft veel onrust en verschuiving van personeelsbezetting veroorzaakt; hetgeen de focus op het onderzoek af en toe vertroebelde.

De gebruikte onderzoeksinstrumenten van de praktijkanalyse (vragenlijst leraar teamleren) en van de evaluatie organisatieanalyse (Plus-Delta methode) meten de data op respectievelijk kwantitatieve en een kwalitatieve manier. Derhalve is een zuivere meting helaas niet mogelijk. Opgemaakt kan worden dat de onderdelen die in de in de ‘vragenlijst leraar teamleren’ hoog gewaardeerd worden tevens worden genoemd bij de Plus-Delta methode. Het gaat hierbij om de ‘gedeelde waarden en visie’ en ‘psychologische veiligheid binnen het team’. Leraren van De Boeier vinden het belangrijk om samen naar een gemeenschappelijk gesteld doel toe te werken. Ondanks de afwezigheid van een directeur hebben de gezamenlijke doelen de leraren structuur en houvast geboden. Binnen het team en de PLG voelen de ‘bestaande’ leraren zich veilig om feedback te geven en elkaar te bevragen (Decuyper et al., 2012); nieuwe collega's hebben niet aan dit onderzoek deelgenomen (ten tijde van de eerste meting werkten zij niet op De Boeier). Derhalve kan hiervoor niet van het gehele team een conclusie worden getrokken. Het meten van een eventuele hogere of lagere waardering bij de ‘bestaande’ leraren is door het gebruik van verschillende onderzoeksinstrumenten niet mogelijk. De schoolorganisatie is afgelopen schooljaar aan veel veranderingen onderhevig geweest. Daarom is het niet mogelijk om wijzigingen in de organisatie, door collectief leren en innoveren, vast te stellen.

Storyline

De uitgewerkte verhalen uit de ‘storyline’ staan in *Bijlage Z*. Uit de verhalen van de PLG-leden blijkt dat zij teamleren waarderen: zij zien verschillen in vergaderstructuur. Met name de mogelijkheid tot inbreng bij gesprekken over de inhoud van onderwijs zorgen voor eigenaarschap bij de PLG-leden. Dit kan zorgen voor breed gedragen innovatieontwerpen, wat een positieve invloed kan hebben op het borgen van de verandering.

Het ontwikkelen van een innovatieontwerp met input van leraren, leerlingen en ouders heeft (volgens de ervaring van PLG-leden) het eigenaarschap bij alle partijen vergroot. Leerlingen en ouders ervaren de kindgestuurde oudergesprekken als positief. Daarnaast heeft het ‘stappenplan leraar’ voor bewustwording bij leraren gezorgd; vooral een bevestiging van hetgeen zij al doen in de klas, namelijk het modelleren van leerstrategieën en het stellen van reflectieve vragen. Het proces van samen leren is als positief ervaren, waarbij de onderzoeker de overige PLG-leden heeft meegenomen in het proces. Binnen de PLG heerst een open sfeer; deze geeft leraren de veiligheid om elkaar vragen te stellen en naar elkaars (eventueel) verschillende visies te luisteren. Tevens geven leraren aan persoonlijk geleerd te hebben: door de gesprekken met elkaar en door het samen lezen van literatuur.

Een voorwaarde voor collectief praktijkgericht ontwerponderzoek is om hiervoor tijd te reserveren binnen het taakbeleid voor betrokken leraren. Dan heerst het gevoel ‘dit komt er ook nog bij’ minder. Het collectief leren wordt over het algemeen als positief ervaren, doch de werkdruk/tijdsdruk die leraren ervaren, kunnen zorgen voor minder betrokkenheid en activiteit aan het proces. Een stabiel personeelsbestand mét een directeur kan het draagvlak voor het collectief leren vergroten; een stabiele situatie maakt dat leraren hun tijd en energie kunnen besteden aan bijvoorbeeld collectief leren. Gebleken is dat een dergelijke situatie niet altijd te creëren is.

Factoren als ‘reserveren van tijd’ en een ‘stabiele omgeving op school’ zijn van belang om collectief leren succesvol te laten verlopen. Daarbij zijn een psychologisch veilige omgeving en gedeelde waarden en normen belangrijk; leraren moeten de veiligheid voelen om hun vragen te stellen, elkaar feedback te geven en verschillende visies met elkaar kunnen delen. Daarnaast kan de input van leerlingen en ouders een waardevolle aanvulling zijn om de focus van leraren te verscherpen in een collectief leerproces.

5.4 Conclusie

Het ‘stappenplan leraar’ werkt; leraren gebruiken het als leidraad en geheugensteun. Het helpt hen met voorbeelden van reflectieve vragen (Kroon, 2018) en herinnert hen aan het modelleren van de leerstrategieën ‘analyseren’, ‘plannen’ en ‘evalueren’ (Kostons et al., 2014). Het stappenplan heeft voor bewustwording van de PLG-leden gezorgd; enkele leraarvaardigheden werden al onbewust gemodeld. Mede door de inzet van een logboek werd dit inzichtelijk gemaakt: leraren hebben aangegeven hoe vaak zij de leraarvaardigheden modelden en merkten dat zij dit vaker doen dan van tevoren gedacht.

Het ‘stappenplan leerling’ werkt deels; het helpt de leerlingen de juiste volgorde van een gesprek aanhouden (Meichenbaum, 2013). Het reflecteren en evalueren van rekenen is echter lastig. Voor de leerlingen uit de groepen 3 zelfs lastiger dan voor de leerlingen uit groep 4. De leerlingen ervaren de kindgestuurde oudergesprekken wel als positief. Het voeren van een kindgestuurd oudergesprek, met behulp van het ‘stappenplan leerling’ en de ondersteuning van de leraar, draagt bij aan het ontwikkelen van inzicht in het eigen leerproces.

Ouders vinden de kindgestuurde oudergesprekken over het algemeen prettig. Enkelen van hen plaatsen hierbij als kanttekening dat voor hen de mogelijkheid blijft bestaan om met de leraar een gesprek te hebben zonder aanwezigheid van het kind. Dit is iets om als team mee te nemen voor de toekomst.

Ten aanzien van teamleren en organisatieontwikkeling valt geen duidelijke conclusie te trekken. Fors personeelsverloop, veel ziekten en het ontbreken van een directeur, maakten het onmogelijk een representatieve voor- en nameting te verrichten. De ‘vragenlijst leraar teamleren’ die voorafgaand aan de interventieperiode is uitgedeeld, is door te weinig respondenten ingevuld om een zuiver beeld te krijgen. De Plus-Delta methode, binnen de PLG uitgevoerd, wijst uit dat de PLG-leden vooral positief zijn over de gedeelde waarden en visie binnen de PLG alsmede over de psychologisch veilige omgeving, die als zodanig wordt ervaren (Decuyper et al., 2012). Het doorlopen van het proces collectief leren werd, ondanks de onrustige situatie op school, als positief en leerzaam ervaren.

Hoofdstuk 6: Conclusie en discussie

Dit hoofdstuk beschrijft de conclusie op de onderzoeksvraag, de discussiepunten alsmede aanbevelingen voor toekomstige onderzoeken.

6.1 Conclusie

Nadat de groepen 5 tot en met 8 in schooljaar 2016-2017 voor het eerst een kindgestuurd oudergesprek hebben gevoerd, is het in schooljaar 2017-2018 de beurt aan de leerlingen en leraren van de groepen 1 tot en met 4. Deze ambitie staat vermeld in de jaargids van De Boeier (z.j.) en in het Koersplan van Stichting SchOOL (2017). De leraren van de groepen 1 tot en met 4 hebben geen ervaring met kindgestuurde oudergesprekken. Zij hebben behoefte aan theoretische onderbouwing, goede voorbeelden en hulpmiddelen. Tevens vinden de leraren het lastig om de evaluatie van het leerproces van de leerlingen aan hen uit handen te geven. Dit zou de ouders niet genoeg informatie over hun kind kunnen opleveren. Middels een collectief ontwerpgericht onderzoek in de groepen 3 en groep 4 gaan de leraren op zoek naar een passende oplossing voor het volgende probleem:

Hoe kunnen leraren in de groepen 3 en groep 4 leren om kindgestuurde oudergesprekken te begeleiden?

De ambitie wordt door de PLG bepaald: wij kunnen als leraren van de groepen 3 en groep 4 kindgestuurde oudergesprekken voorbereiden en begeleiden. Om leerlingen voor te bereiden op een toekomst waar banen zullen verdwijnen – en nieuwe zullen ontstaan- dienen zij hun eigen sterke en zwakke punten goed te kennen (OESO, 2017) (Kirschner, 2017). Daarom is het belangrijk dat leerlingen vanaf jonge leeftijd oefenen met het vertellen over het eigen leerproces en daarmee metacognitieve vaardigheden ontwikkelen (Seitz & Bartholomew, 2008) die later nodig zijn om bijvoorbeeld een skillsportfolio aan een werkgever te presenteren (OESO, 2017). Leraren moeten leren welke kennis en vaardigheden zij behoeven om deze gesprekken te kunnen voorbereiden en begeleiden. Voor leerlingen is het ontwikkelen van eigen inzicht in het leerproces van belang om een kindgestuurd oudergesprek te kunnen voeren (Mulders et al., 2016). Bovendien moeten zij weten hoe een dergelijk gesprek verloopt. Enkele psychologen menen dat de hersenen van jonge leerlingen nog niet rijp zijn om tot metacognitie te komen (Luken, 2008). Een aantal onderwijskundigen is van mening dat het modellen van bepaalde leerstrategieën leerlingen helpt om inzicht in hun leerproces te ontwikkelen (Kostons et al., 2014). Daarnaast is het stellen van reflectieve vragen (Kroon, 2018), afgestemd op de leeftijd van de leerling (Delfos, 2008), een leraarvaardigheid die de leerling kan helpen bij het voeren van een gesprek. De leerlingen in dit onderzoek weten wat een kindgestuurd oudergesprek is, echter, wat zij moeten vertellen en hoe zij moeten vertellen is hen onduidelijk. De focus van het onderzoek richt zich daarom op leraarvaardigheden én leerlingvaardigheden. De PLG ontwikkelde een ‘stappenplan leraar’ en een ‘stappenplan leerling’. Het ‘stappenplan leraar’ geeft aan welke handelingen de leraar in welke volgorde moet verrichten bij het voorbereiden en begeleiden van kindgestuurde oudergesprekken. Het ‘stappenplan leerling’ bestaat uit tekst en plaatjes, die de volgorde van een kindgestuurd oudergesprek aangeven. In het rooster werd wekelijks driemaal het modellen van leerstrategieën ‘analyseren’, ‘plannen’ en ‘evalueren’ en het stellen van reflectieve vragen geïntegreerd in de rekenles. Voorafgaand aan het oefenen van een kindgestuurd oudergesprek, bekijken de leerlingen een filmpje met een voorbeeldgesprek van een leerling uit groep 8 (Veldkamp, 2016). Vervolgens hebben leerlingen uit groep 8 een gesprek gemodeld in de groepen 3 en groep 4. Daarna werd eenmaal per week, tijdens de dramalessen, een kindgestuurd oudergesprek door de leerlingen geoefend. Het blijkt dat

leerlingen uit de groepen 3 en groep 4 een kindgestuurd oudergesprek kunnen voeren onder bepaalde voorwaarden: de leraar modelt vooraf leerstrategieën die het inzicht in het leerproces bevorderen en stelt reflectieve vragen om de leerlingen te laten nadenken over hun leerproces. Voorts modelt hij het gesprek en voorziet hij de leerlingen van een stappenplan voor de leerling, met daarop de volgorde van het gesprek. Hij begeleidt de leerling tijdens het gesprek door het stellen van verdiepende reflectieve vragen.

Via het ‘stappenplan leerling’ én met hulp van de leraar kunnen de leerlingen iets vertellen over hun leerproces. Weliswaar summier, maar het is een begin. Uit het onderzoek blijkt dat de leerlingen zich nu bewuster zijn van hun leerproces bij rekenen. Leraren zijn zich bewust geworden van vaardigheden die zij reeds beheersten. Het ‘stappenplan leraar’ helpt de leraar om de kindgestuurde oudergesprekken voor te bereiden en te begeleiden. Bovenbouwleraren hebben interesse getoond in het ‘stappenplan leerling’; het gebruik hiervan door de hele school zorgt voor een doorgaande lijn. Dit is positief voor het borgingsproces.

De stappenplannen zijn tot stand gekomen middels collectief ontwerpgericht onderzoek. De werkgroep Continu Verbeteren heeft zijdelings meegekeken en input gegeven indien nodig. Teamleden zijn middels diverse kanalen op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen het onderzoek. Aan de hand van literatuuronderzoek en een organisatieanalyse heeft de PLG de richting van het onderzoek bepaald. De PLG heeft daarnaast bovenbouwleraren aangezocht als ervaringsdeskundigen, leerlingen uit de groepen 3 en groep 4 als informatiebron en ouders als betrokkenen. Deze informatie, plus die uit de Matrices ontwerpcriteria (welke leer-, gedrag- en veranderdoelen bevatten) en ontwerpbeperkingen, hebben geleid tot de ontwerpen ‘stappenplan leraar’ en ‘stappenplan leerling’. De gebruikte onderzoeksinstrumenten en het analyseren van data zijn afgestemd op de situatie op school; gekozen is voor instrumenten die voor de PLG-leden veelal bekend waren en de data-analyse gebeurde tijdens vaste, ingeplande momenten. Deze aanpak heeft mede bewerkstelligd dat dit onderzoek kon worden uitgevoerd.

Binnen de schoolorganisatie is veel onrust op personeelsgebied geweest; veel ziekten, een groot personeelsverloop en het ontbreken van een directeur. De PLG heeft daarom (noodgedwongen) twee onderzoeksinstrumenten gehanteerd om toch een perceptie op teamleren te kunnen waarnemen. Vanuit de verkregen data blijkt dat teamleden een psychologisch veilige omgeving en gedeelde waarden en visie erg belangrijk vinden, en ook zo ervaren op school. Dit zijn twee belangrijke bouwstenen voor succesvol teamleren (Decuyper et al., 2012). Het is binnen de huidige situatie op school niet goed te zeggen of het teamleren voor het gehele team een verandering heeft teweeggebracht. Het teamleren binnen de PLG is als positief ervaren; leraren geven aan persoonlijk te hebben geleerd, en de inhoudelijke discussies werden gewaardeerd.

6.2 Discussie

Bovengenoemde situatie heeft invloed gehad op het onderzoek; dit had consequenties voor een aantal keuzes in de opzet van het onderzoek en de gekozen onderzoeksinstrumenten. Dit kan van invloed zijn op de betrouwbaarheid en validiteit van onderzoeksgegevens.

In een onrustige situatie op school, waar collega's extra worden ingezet om alle groepen te voorzien van een leraar, vindt het onderzoek plaats. Vanwege het vertrek van de directrice, is het onderzoek niet opgenomen in het taakbeleid en is er geen heldere communicatie richting het team geweest over het onderzoek. De focus ligt hierdoor niet altijd bij het onderzoek. Een

rustige situatie op school is natuurlijk niet altijd mogelijk; het faciliteren van tijd en collega's alsmede een heldere communicatie richting team echter, kunnen helpen om de focus aan te scherpen. Dit roept de vraag op: wat is de 'ideale' situatie voor teamleren?

De vragenlijst leraar teamleren, welke aan het gehele team is aangeboden in september 2016 en in oktober 2017, leverde te weinig respondenten op om een betrouwbaar beeld te kunnen schetsen over de perceptie op teamleren. Het betreft een papieren vragenlijst met per onderdeel een aantal stellingen. Leraren vullen dit op een zelfgekozen moment in. Wellicht zou de vragenlijst meer respondenten opleveren wanneer deze op een gezamenlijk (vast) moment kan worden ingevuld.

Tijdens de interventieperiode hebben de PLG-leden relatief weinig aantekeningen in het logboek gemaakt over het eigen handelen. Wellicht nodigt een specifiekere opdrachtomschrijving meer uit tot het noteren van de uitgevoerde handelingen. Daarnaast kan het filmen van leraarvaardigheden een optie zijn, mits er tijd en gelegenheid is om deze beelden te analyseren.

Het vaststellen van een beginmeting middels een onderzoeksinstrument gelijk aan die van een eindmeting is in dit onderzoek niet goed mogelijk geweest. Kindgestuurde oudergesprekken werden nog niet eerder gevoerd; daarmee verschilt de beginsituatie van die van de eindsituatie. De verzamelde data konden daarom dan ook niet gelijkwaardig worden geïnterpreteerd. Een eventueel vervolgonderzoek, om de leraarvaardigheden of leerlingvaardigheden te verfijnen, zou wel dezelfde onderzoeksinstrumenten kunnen hanteren.

6.3 Aanbeveling

Zoals eerdergenoemd, hebben de leerlingen van de groepen 3 en groep 4 voor het eerst een kindgestuurd oudergesprek gevoerd. Een goede beginsituatie is daardoor niet goed vast te stellen. Dit leidt tot de aanbeveling om in de toekomst een vervolgonderzoek te doen waarin leerlingen al ervaring hebben met het voeren van deze gesprekken. Daarmee is een groei in inzicht in het eigen leerproces mogelijk aantoonbaar. Hattie (2014) meent dat het ontwikkelen van inzicht in het leerproces bijdraagt aan eigenaarschap van het leerproces. Daarvoor moeten leerlingen metacognitieve vaardigheden inzetten en leraren moeten taakgerichte feedback geven. De volgende vraag ontstaat hierbij:

In hoeverre zijn de leraren op De Boeier in staat tot het geven van taakgerichte feedback?

Enkele bovenbouwleraren hebben interesse getoond in het 'stappenplan leerling'; daarvoor is eventueel een aanpassing op de juiste leeftijd nodig. De werkgroep kan hier onderzoek naar doen; stappenplannen op maat voor verschillende leeftijdscategorieën van leerlingen zorgen voor een doorgaande lijn binnen school. Het 'stappenplan leraar' is vorig jaar door de bovenbouwleraren gebruikt, terwijl dit ontwikkeld is voor gebruik in groep 8. Is er voor de groepen 5 tot en met 7 wellicht een aanpassing nodig? Over deze vraag kan de werkgroep Continu Verbeteren zich ook buigen.

Binnen Stichting SchOOL zijn niet alle scholen al toe aan het invoeren van de kindgestuurde oudergesprekken. Sommige van hen weten niet goed welke voorwaarden men moet scheppen om te kunnen overgaan van leraargestuurde rapportgesprekken tot kindgestuurde oudergesprekken. Onderling hebben scholen weinig communicatie over dit onderwerp. Eén school binnen het bestuur heeft interesse getoond in de stappenplannen die dit onderzoek heeft opgeleverd. Een schooloverstijgende onderzoeksgroep kan de behoeftes van

scholen in beeld brengen en vervolgens op zoek gaan naar expertise binnen de Stichting. Scholen kunnen op deze manier van elkaar leren.

Bibliografie

- Andela, N. (2008). *Coachen op gedrag en resultaat in het onderwijs: praktijkgids voor ontwikkelen van resultaatgericht gedrag*. 's Hertogenbosch, Nederland: Pi-Educatie.
- Bartholomew, L. K., Parcel, G. S., Kok, G., Gottlieb, N. H., & Fernandez, M. E. (2011). *Planning Health Promotion Programs: An Intervention apping Approach*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Belbin, R. M. (2010). *Teamrollen op het werk*. Den Haag: Sdu Uitgevers bv.
- Bosma, J. (2016). *Werken met het leerling-portfolio*. Alkmaar, Nederland: De Activiteit.
- Broers, M., & Lou, D. (Red.). (2014). *Klassepro*. Opgehaald van Klassepro: <http://www.klassepro/continu-verbeteren/leerlingportfolio.php>
- Bruining, T. (2016). Leren van fricties. *O&O(1)*, 28-32.
- Castelijns, J., & Kenter, B. (2009). *Leren met portfolio's*. Amersfoort: CPS.
- Castelijns, J., Koster, B., & Vermeulen, M. (2009). *Vitaliteit in processen van collectief leren*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant- Uitgevers. Opgeroepen op september 2017
- Castelijns, J., Koster, B., & Vermeulen, M. (2009). *Vitaliteit in processen van collectief leren. samen kennis creëren in basisscholen en lerarenopleidingen*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant-Uitgevers. Opgeroepen op oktober 18, 2017, van kennisbank.lectoraat.nl: <http://kennisbank.lectoraat.nl/index.cfm?page=Placemat+1>
- de Caluwé, L., & Vermaak, H. (2006). *Leren veranderen*. Deventer: Kluwer.
- Decuyper, S., Dochy, F., & Van den Bossche, P. (2012). *Teamleren. De sleutel voor effectief teamwerk*. Heverlee: Flanders Synergy.
- Delfos, M. F. (2008). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Delfos, M. F. (2008). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij SWP Amsterdam.
- Denyer, D., Tranfield, D., & Aken, J. E. (2008). Developing Design Propositions through Research Synthesis. doi: 10.1177/0170840607088020
- Dijkstra, P. (2015). *Effectiever leren met leerstrategieën*. Amsterdam: Boom test uitgevers.
- Edmondson, A. (1999). Psychological safety and learning behaviour in work teams. *Administrative Science Quarterly*, 350-383.
- Engeström, Y. (1987). *Leaarning by expanding. An activity-theoretical approach to developmental research*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Goodman, A. (2008, January). Student-Led, Teacher-Supported Conferences: Improving Communication Across an Urban District. *Middle School Journal*, 48-54. Opgeroepen op oktober 30, 2016

- Hattie, J. (2014). *Leren zichtbaar maken*. Rotterdam: Bazalt: Educatieve Uitgaven.
- Info over instrument placemat*. (2011, september). (Interactum Lectoraat kantelende kennis) Opgeroepen op september 15, 2017, van Kennisbank Lectoraat: <http://kennisbank.lectoraat.nl/index.cfm?page=Placemat+1>
- info over visie Stichting SchOOL*. (2017). Opgeroepen op november 20, 2017, van website van Stichting SchOOL: <https://stichtingschool.nl/wp-content/uploads/2014/10/Koersplan-Samen-SchOOL-zijn.pdf.pagespeed.ce.sq-KIy5dgW.pdf>
- Jolles, J. (2007, maart). Neurocognitieve ontwikkeling en adolescentie: enkele implicaties voor het onderwijs. *Onderwijsinnovatie*, 30-32.
- Kirschner, P. A. (2017). *Het voorbereiden van leerlingen op (nog) niet bestaande banen*. Heerlen: Open Universiteit.
- Korthagen, F., & Lagerwerf, B. (2011). *Leren van binnenuit*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.
- Kostons, D., Donker, A., & Opdenakker, M. (2014). *Zelfgestuurd leren in de onderwijspraktijk. Een kennisbasis voor effectieve strategie-instructie*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Kroon, T. (2018). *info over reflecteren met kinderen*. Opgeroepen op januari 15, 2018, van website van po raad: https://www.poraad.nl/files/themas/onderwijsinhoud-_en_opbrengsten/5-reflectiebundel.pdf
- Laagwater, J. (2016, september 23). Interview met leidinggevende. (M. Veldkamp, & M. Imming, Interviewers) Lelystad, Flevoland, Nederland.
- Laagwater, J., & van der Meer, A. (2016). *info schoolgids obs de Boeier*. Opgeroepen op november 20, 2017, van website van obs de Boeier: <https://www.obsdeboeier.nl/wp-content/uploads/sites/20/2014/11/schoolgids-16-17-versie-januari-2017.pdf.pagespeed.ce.taQGJS8pSH.pdf>
- Laagwater, J., & van der Meer, A. (z.j.). *Schoolgids*. Opgeroepen op oktober 13, 2016, van obsdeboeier.nl: <http://www.obsdeboeier.nl/wp-content/uploads/sites/20/2016/07/schoolgids-16-17-versie-juni-2016.pdf.pagespeed.ce.c8ZO3zuh31.pdf>
- Luken, T. (2008). De (on)mogelijkheid van nieuw leren en zelfsturing. In M. Kuijper, & F. (. Meijers, *Loopbaanleren: Onderzoek en praktijk in het onderwijs* (pp. 127-155). Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Marino, J., & Polderman, J. (2011). *Leading Continuous Improvement, Inspiring Quality Education Worldwide*. Amersfoort: MAGISTRUM 2011.
- Meichenbaum, D. (2013). *Cognitive-Behavior Modification*. New York, United States of America: Springer-Verlag New York Inc.
- Mulders, H., Knol, B., Cijvat, I., van Dalen, T., & Mathijssen, B. (2016). *Eigenaarschap, alignment en continuous improvement*. uitgeverij Pica.

- OESO. (2017). *OECD Skills Strategy Diagnoserapport Samenvatting Nederland*. Paris: Directorate for Education- OECD. Opgeroepen op 2017
- Olivier, D., Hipp, K., & Huffman, J. (2010). Assessing and analyzing schools. In K. Hipp, & J. Huffman, *Demystifying professional learning communities: School leadership at its Best*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Santermans, B. (2005). *Stippetappen*. Zuidhorn: @ Abino Uitgeverij Schoolsupport.
- Scheepers, P., Tobi, H., & Boeijs, H. (2016). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Seitz, H., & Bartholomew, C. (2008, march 29). *Powerful Portfolios for Young Children*. doi:10.1007/s10643-008-0242-7
- Seitz, H., & Bartholomew, C. (2008, maart 29). *Powerful Portfolios for Young Children*. doi:10.1007/s10643-008-0242-7
- Sol, Y., & Stokking, K. (2009). *Mondelinge feedback bij zelfstandig werken. Interactie tussen docenten en leerlingen in het VO*. ISOR rapportnummer 09.01, Universiteit Utrecht, IVLOS en afdeling Onderwijskunde, Utrecht.
- thesis.nl. (2017). Opgehaald van THESIS: www.thesis.nl/testen/belbin-test
- Tuckman, B. W., & Jensen, M. A. (1977). Stages of Small Group Development Revisited. *Group & Organization Management*.
- TwynstraGudde. (2005). *De kleurentest*. (T. Gudde, Producent) Opgeroepen op september 2017, van twynstragudde.nl: <https://tg.quaestio.com/survey>
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2016). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2016). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Veldkamp, M. (Regisseur). (2016). *Voorbeeldfilmje kindgestuurd oudergesprek* [Film].
- Velez Laski, E. (2013, Juli). portfolio Picks: An Approach for Developing Children's Metacognition. *Young Children*, 38-43.
- Wheelan, S. A. (sd). *Groep Processes. A Developmental Perspective*. Boston: Allyn and Bacon.
- [www.richtlijnenjeugdhulp.nl](http://richtlijnenjeugdhulp.nl). (2014). (NIP, BPSW, NVO, & VWS, Producenten) Opgeroepen op 3 13, 2018, van website van richtlijnen jeugdhulp: <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/adhd/adhd-interventies/adhd-interventies-voor-de-jeugdige-zelf/>

Bijlagen

Bijlage A: Enquête bovenbouwleraren

Ervaringen kindgestuurde oudergesprekken 2016-2017

Vragenlijst leraren bovenbouw, antwoorden samengevoegd

Het doel van deze vragenlijst is kijken naar ervaringen en eventuele aandachtspunten/valkuilen door leraren van de bovenbouw van De Boeier na het voeren van leerling gestuurde oudergesprekken in het schooljaar 2016-2017.

Wil je de antwoorden bij de volgende open vragen zo goed mogelijk invullen. Het gaat om jouw eigen ervaring met betrekking tot het voeren van leerling gestuurde oudergesprekken.

Vraag 1

Heb jij de kindgestuurde oudergesprekken positief of negatief ervaren? En waarom?

Positief. De leerlingen zijn actief en betrokken. Het kind is de eigenaar van het leerproces en weet heel goed aan te geven wat er goed en /of niet goed gaat. De 3-hoek leerling- ouder-leerkracht wordt in zijn kracht gezet, gemaakte afspraken worden meteen vastgelegd. Knelpunten die ingewikkeld leken worden praktisch opgelost en

Positief, kinderen zijn betrokken bij hun eigen leerproces, daarbij zijn ze ontzettend enthousiast om over hun eigen ontwikkeling te vertellen aan hun ouders.

Positief. Leerlingen vertelden open en eerlijk over hun vorderingen aan hun ouders. Het ging over wat zij deden en gaan doen.

Vraag 2

Wat werkte voor jou goed en/of niet goed tijdens de kindgestuurde oudergesprekken?

Met de kinderen van tevoren goed oefenen. Voorbereiden van het gesprek. Niet de hele map doorbladeren. Waar ben jij trots op. Wat zijn jouw aandachtspunten. Welke aanvulling kunnen de ouders of de leerkracht geven. Het portfolio gaat na de gesprekken mee naar huis. Er is dan nog een week de tijd om bij te praten, resultaten te bekijken.

Naar mijn idee werkt het goed om eerst de kinderen te laten vertellen waar ze trots op zijn en dat jij als leerkracht dan verhelderende vragen stelt, waardoor meer zichtbaar wordt welke kwaliteiten kinderen hebben ingezet om te kunnen ontwikkelen.

Vraag 3

Heb je tips voor leraren die dit schooljaar voor het eerst de kindgestuurde oudergesprekken gaan voeren?

Rollenspel over het portfolio gesprek vooraf is voor de leerlingen een fijne manier om te oefenen. Ook oudere kinderen kunnen vaardigheden oefenen met jongere leerlingen.

Neem de tijd om de kinderen uit te laten praten.

Stel waar nodig open vragen zodat kinderen vertellen hoe het komt dat ze een groei hebben doorgemaakt.

Model zelf een gesprek voor de groep.

Laat de leerlingen met elkaar oefenen en elkaar feedback geven.

Laat leerlingen die vorig jaar al eens een portfoliogesprek gevoerd hebben, komen helpen met oefenen met de leerlingen die het nog niet gedaan hebben.

Bijlage B: De placemat methode

Op basis van Castelijns et al., 2009.

Wat is het?

Een placemat is een groot vel papier (een flap bijvoorbeeld) met in het midden een rechthoekig kader en drie tot vijf vlakken aan de zijkant, al naar gelang het aantal deelnemers. Het is een middel bij een methodiek om individuele betekenissen te expliciteren en te verbinden tot collectieve betekenissen. De methodiek wordt bijvoorbeeld gebruikt om individuele onderzoeksvragen te expliciteren en op basis daarvan gezamenlijke onderzoeksvragen te formuleren. Zij kan echter ook gebruikt worden in andere fasen van de cyclus, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van een gezamenlijke ambitie, het gezamenlijk interpreteren van informatie of het verbinden van consequenties aan de gezamenlijke interpretatie.

Hieronder staat de meest gebruikelijke vorm van de placemat.

Stap 1

De deelnemers (drie tot vijf personen) zitten om een tafel waarop een placemat ligt. Ze hebben voor zich –op papier of op een flap- de ambitie van de school. Elk van hen noteert op het eigen ‘zijvak’ de vragen die de ambitie bij hem of haar oproept.

Stap 2

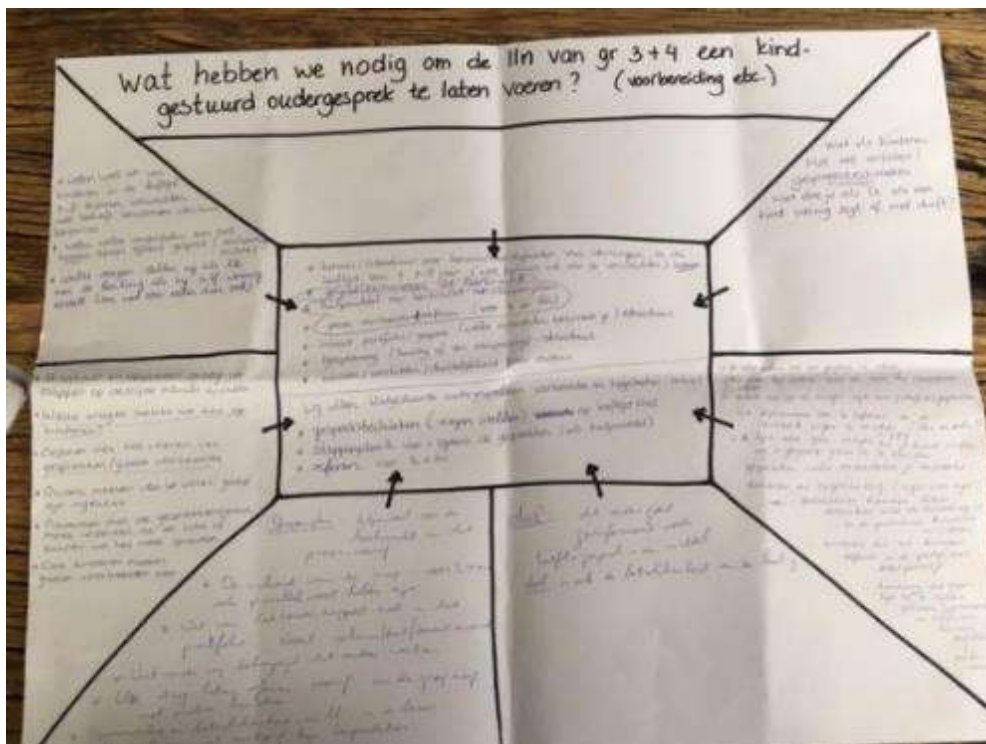
De deelnemers lichten in een rondje hun eigen vragen toe. Zo nemen ze kennis van elkaars vragen.

Stap 3

De deelnemers gaan met elkaar in dialoog en onderzoeken welke vragen zij gemeenschappelijk hebben.

Stap 4

De deelnemers noteren de gemeenschappelijke vragen in het middenkader

Bijlage C: Scholingsbehoefte leraren

di 15-11-2016, 08:53

Medewerkers De Boeier;

+1 meer

Postvak IN

Beste allemaal,

Naar aanleiding van de bijeenkomst vandaag is het de werkgroep duidelijk dat er een aantal knelpunten zijn bij de invoering van ons portfolio/ portfoliogesprek.

Een aantal groepen hebben ruimschoots ervaring en kunnen en willen graag doorgaan.

Een aantal hebben een duidelijke hulpvraag.

Om kennis /ervaring en de hulpvragen goed te kunnen koppelen hebben we jullie nodig.

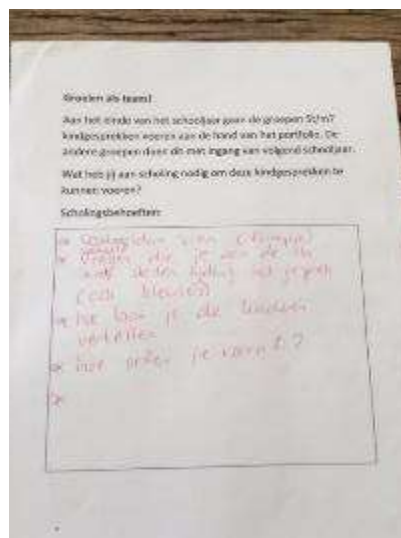
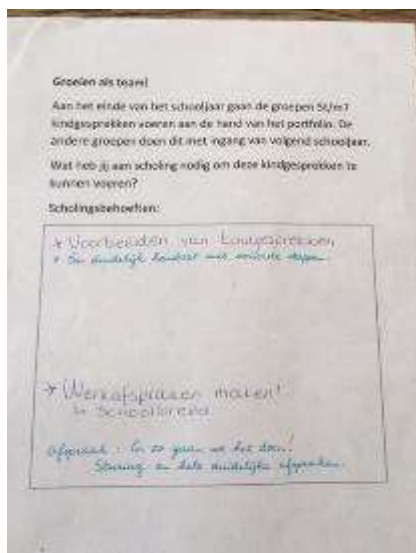
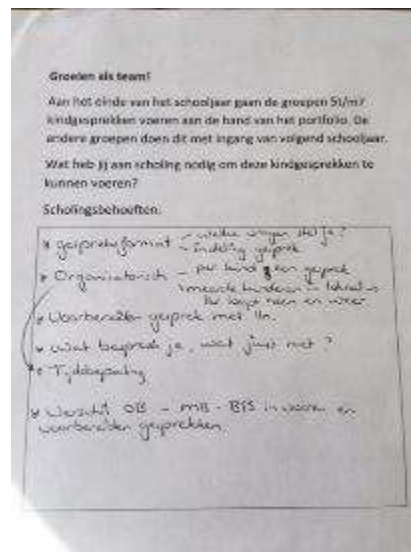
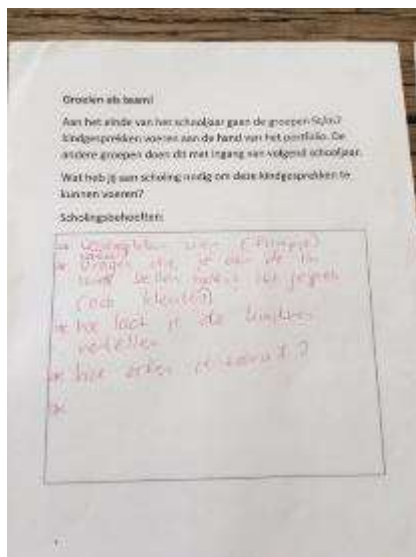
Schrijf dat **waar je tegen aanloopt** op een "geeltje" en plak die op.

In de teamruimte hangt een (nu nog) wit vel papier met de titel: Waar loop je tegen aan bij het invoeren van het portfolio en het daaropvolgende gesprek? **Reageer voor 23-11-2016.**

Voorstel is om een verticale PLG te houden op **dinsdag 17 januari 15.45u.**

Met vriendelijke groeten, N.

Dinsdag 17 januari 2017

Scholingsbehoefte team samengevat:

- Gespreksformat (welke vragen stel je, indeling gesprek)
- Organisatorisch (gesprek per kind of met meerdere kinderen, tijdsbepaling)
- Voorbereiden gesprek met leerlingen
- Wat bespreek je wel en niet?
- Verschil OB-MB-BB, hoe voer je een gesprek (qua leeftijd)
- Voorbeeld filmpje
- Rollenspel met team
- Hoe oefen je met jonge kinderen
- Wat te doen bij teleurgestelde ouders (die dat uiten tijdens gesprek)
- Een duidelijk handvat met concrete stappen, stappenplan
- Schoolbrede afspraken

Bijlage D: Interview schoolleider

Aanwezig: J.L. (schoolleider), M.V., M. I.

Vrijdag 14 oktober 2016

1. Wat is de aanleiding geweest om ons te vragen aan de slag te gaan met kindgestuurde portfolio's gesprekken?

We gaan uit van de slogan "Bewust Boeier", zoals die ook in de schoolgids vermeld staat. We willen het bewustzijn van kinderen vergroten, om hun eigen leerproces beter in kaart te brengen. Maar hoe precies, dat weten we nog niet.

2. Hoe belangrijk is het voor de school dat hier iets mee gebeurt?

We vinden het belangrijk dat we als school in ontwikkeling blijven en de kinderen vaardigheden aanleren die zij over bijvoorbeeld 10 jaar nodig hebben om goed in de maatschappij te kunnen functioneren, denk hierbij aan problemen oplossen, reflecteren, samenwerken, leidinggeven en nemen, kritisch denken en communiceren. Ze zijn aan het eind van groep 8 ICT geletterd, bewust van hun eigen vaardigheden, zich bewust van de omgeving om zich heen, sociaal- en cultuurvaardig. We leren kinderen deze vaardigheden door ze te betrekken bij hun eigen ontwikkeldoelen. Zo zie je bij ons in iedere groep een groepsmissie, groepsregels en groepsdoelen die door de leerlingen zijn opgesteld. In de aankomende periode wil De Boeier zich verder verdiepen in het werken met kind portfolio's.

3. Wie hebben hier allemaal mee te maken en voor wie is het een probleem?

Van schoolleider tot de leerlingen en hun ouders, we willen werken met een visie gestuurde aanpak, om het draagvlak op alle vlakken zo groot mogelijk te maken. Op dit moment worden de rapporten nog door de leraar met ouders besproken, de kinderen spelen hier nog geen rol. Dit willen we graag veranderen.

4. Wat is er tot nu toe aan gedaan om het probleem op te lossen en wat werkte wel, wat niet, waarom?

Teamleden werken al een aantal jaar aan verandering van structuur, dit is op draagvlak gecreëerd. De invoering van de portfolio's is een vervolgstap in dit proces. De theoretische onderbouwing van het werken met portfolio's en de daarbij behorende kindgestuurde gesprekken ontbreekt nog. Er is nog niet genoeg kennis en bewustwording bij iedereen.

5. Is er weerstand in het team om hiermee aan de slag te gaan en bij wie en waarom?

Dit weten we nog niet, we kunnen hier kort een aantal vragen binnen het team over stellen.

6. Stel dat er niets mee zou worden gedaan, wat zijn dan de gevolgen?

We zijn dit traject een aantal jaren gelden gestart, het is een meerjarenplan. We willen ons blijven verbeteren om de kwaliteit goed/hoog te houden. Wanneer we dit niet zullen doen, zullen we niet het optimale uit de kinderen laten komen als misschien mogelijk is. Dit willen we met elkaar doen.

7. Welke activiteit heeft volgens jou de meeste kans op succes?

Teamscholing, samen leren en experimenteren, voordoen, succeservaringen delen. Zo leert het team graag.

8. Welke vormen van eigentijds leren ziet je op school?

Er zijn enkele leraren die leerlingen veel eigenaarschap over hun eigen leerproces geven, zij wijzen de kinderen ook op eigen verantwoordelijkheid en maken groepsafspraken zichtbaar op de datamuur, we zien hier positieve resultaten in leren en het sociaal aspect.

Bijlage E: Model Engeström

Op basis van Bruining (2016).

	verleden - heden	toekomst	fRICTIES	instrumenten
Subject	Leraren voeren rapportgesprekken met ouders, de leraar stuurt het gesprek.	Leraren begeleiden kindgestuurde oudergesprekken a.d.h.v. portfolio	Leraren vinden het lastig om los te laten, gaat het dan wel goed? Krijgen ouders de juiste informatie over hun kind? Wat moet je doen als een kind niet (genoeg) vertelt? Wat weten de kinderen zelf al?	Analyse teambijeenkomst: scholingsbehoefte leraren Vragenlijst leraar
	Leerlingen weten niet waar ze cognitief staan, wat hun sterke en minder sterke kanten zijn en wat ze eraan kunnen doen om eraan te werken	Leerlingen zijn op de hoogte van hun cognitieve vorderingen. Ze weten wat ze beheersen en waar ze aan moeten werken.	Leerlingen vinden het spannend wat de leraar over hen vertelt als ze er niet bij zijn. Leerlingen moeten worden begeleid (ze hebben dit nog nooit gedaan) om zelf te gaan vertellen hoe ze er cognitief en sociaal-emotioneel voor staan, dit moet zichtbaar worden gemaakt in een portfolio, zodat de voortgang visueel in beeld wordt gebracht. Leerlingen hebben tijd en voorbeelden nodig om een gesprek te kunnen oefenen	Focusgroep leerlingen
	Ouders ontvangen informatie van de leraar over de vorderingen van hun kind op cognitief en sociaal emotioneel gebied	Ouders ontvangen informatie van hun kind over de vorderingen van hun kind op cognitief en sociaal-emotioneel gebied	Ouders krijgen nu de informatie van de leraar. Zonder dat hun kind erbij zit. Wanneer het kind zelf gaat vertellen over zijn leerproces, kunnen ouders denken onvolledig te worden geïnformeerd. Of kunnen ouders niet vrijuit spreken omdat het kind bij het gesprek zit, dit zou ouders een ongemakkelijk gevoel kunnen geven. De leraar heeft als taak te zorgen dat alle benodigde info wordt overgebracht.	Vragenlijst ouders
Object	Leraren verstrekken informatie over de leerlingen d.m.v. een rapportgesprek met ouders	Leraren begeleiden leerlingen, zij voeren kindgestuurd oudergesprek over hun vorderingen op cognitief en sociaal-emotioneel gebied	Leerlingen hebben nog nooit een kindgestuurd oudergesprek gevoerd. Begeleiding en inoefening door de leraar is wenselijk	Observatie leraar rekenles (modellen) Observatie kindgestuurd oudergesprek Focusgroep leerling
Outcome	Rapportgesprekken zijn leraar gestuurd	Kindgestuurde portfoliogesprekken zijn kindgestuurd, begeleid door de leraar, kinderen weten waar ze staan op cognitief en sociaal-emotioneel gebied. Deze gesprekken worden gevoerd van groep 1 t/m		Teamrollentest Belbin Documentenstudie Focusgroep leerlingen Vragenlijst ouders

		8 in juni 2018. Ouders, leerlingen en leraren ervaren dit als prettig. Evaluatie en begeleiding vanuit de werkgroep Continu Verbeteren.		
Tools	Rapport, (toets)registraties uit methodes, beoordeling leraar	Stappenplan voor leraar (wat te doen aan voorbereiding en begeleiding), toetsregistraties Bladen voor in de leerlingportfolio 's per vak om eigen voortgang te kunnen bijhouden	De werkdruk wordt door leraren als hoog ervaren, mede door ziekte van collega's, verloop van personeel en het ontbreken van een directeur. De inzet van collectief leren geeft leraren inzicht en houvast om de innovatie voor eenieder op maat te maken, wat betrokkenheid vergroot.	Observatie gesprek leerling/leraar Focusgroep leerling Vragenlijst ouders
Rules	Er is verschil in ambitie om te veranderen binnen school. Leraren in de bovenbouw zijn meer experimenteel ingesteld, hebben al kindgestuurde gesprekken gevoerd. Onderbouw leraren zijn wat traditioneler ingesteld en houden meer vast aan bestaande processen.	Leraren uit boven- en onderbouw respecteren elkaar en maken gebruik van elkaars kwaliteiten op het gebied van innoveren. Daarbij wordt ieders inbreng gerespecteerd.	Het veranderen van processen en gewoonten kan stuiten op weerstand bij leraren. Waar komt deze weerstand vandaan? Dit kan meerdere verklaringen hebben: onzekerheid, angst, onvoldoende theoretische onderbouwing, gebrek aan ervaring. Waar hebben de leraren behoefte aan om de innovatie tot een goed eind te brengen?	Ambitie bepalen m.b.v. de placemat methode Vragenlijst leraar
Community	Leraren delen informatie over de leerling met de ouders. Ouders hebben een eenzijdig beeld van de vorderingen van hun kind. Leerlingen weten niet wat leraar en ouders bespreken.	Leraar, leerling en ouders voeren kindgestuurde oudergesprekken a.d.h.v. een portfolio, open en transparant voor alle betrokkenen, volgens de visie van de school en van de Stichting.	Leraren, leerlingen en ouders communiceren niet meer over elkaar. De leraar moet het vertrouwen aan de leerling geven te spreken over eigen voortgang. De ouders moeten het vertrouwen aan hun kind geven te spreken over eigen voortgang. De leerling moet inzicht in eigen voortgang kennen en zijn verhaal vertellen aan ouders.	Observatie leraar Focusgroep leerling Vragenlijst ouders
Division of labor	Leraren ervaren veel werkdruk met schrijven van rapporten voor leerlingen. De ene leraar heeft meer leerlingen in de klas dan de ander, taakverdeling wordt niet altijd als eerlijk ervaren.	Collectief met de PLG-leden (1-2, 3-4, 5-6, 7-8) werken leraren aan de inhoud van de portfolio's. Kennis wordt gedeeld en opgeslagen op de computer die toegankelijk is voor eenieder.	Durven loslaten en aan een ander overlaten vinden sommige leraren nog lastig. Tijd en gelegenheid om collectief bezig te zijn is vaak een probleem, waardoor dingen op de lange baan worden geschoven.	Vragenlijst leraar PLG-vragenlijst

Bijlage F: Belbin teamrollen

Op basis van Belbin (2010).

Teamrol	Beschrijving	Toelaatbare zwakheden	Wie
Plant	Creatief, grote verbeeldingskracht, onorthodox. Lost moeilijke problemen op.	Let niet op details. Gaat zozeer in zijn werk op dat hij niet effectief kan communiceren.	A. N.
Brononderzoeker	Extrovert, enthousiast, communicatief. Onderzoekt nieuwe mogelijkheden. Legt contacten.	Te optimistisch. Verliest interesse als het eerste enthousiasme gezakt is.	M. J. P. J. A. C.
Voorzitter	Volwassen, veel zelfvertrouwen, een goede voorzitter. Verheldert doelstellingen, versnelt de besluitvorming, kan goed delegeren.	Heeft iets manipulerends, delegeert eigen werk.	
Vormer	Uitdagend, dynamisch, functioneert het best onder druk. Heeft gedrevenheid en moet die nodig zijn om obstakels te overwinnen.	Kan anderen provoceren. Kwetst de gevoelens van mensen, doet kwetsende uitspreken.	N. R. P. M.
Monitor	Nuchter, strategisch inzicht, goed onderscheidingsvermogen. Ziet alle opties. Scherp beoordelingsvermogen.	Mist gedrevenheid en het vermogen om anderen te motiveren. Al te kritisch.	
Groepswerker	Coöperatief, mild, opmerkzaam, diplomatiek. Luistert, is opbouwend, voorkomt wrijving, brengt rust in de tent.	Besluiteloos in moeilijke situaties. Laat zich makkelijk beïnvloeden.	S. D. D. J. H. K. D. J. D. G. M. C. G. E. M. C. K.
Bedrijfsman	Gedisciplineerd, betrouwbaar, behoudend en efficiënt. Zet ideeën om in praktische handelingen.	Niet erg flexibel. Reageert traag wanneer nieuwe mogelijkheden zich voordoen.	T. M. M. S. L. N. M. J.
Zorgdrager	Nauwgezet, gewetensvol, gespannen. Is alert op vergissingen en omissies. Zorgt dat de dingen op tijd gebeuren.	Geneigd zich onnodig zorgen te maken. Delegeert niet graag. Is soms een muggenzifter.	R.
Specialist	Doelbewust, initiatiefrijk, toegewijd. Voorziet in kennis en vaardigheden waar een tekort aan is.	Zijn inbreng is beperkt tot een klein gebied. Blijft te lang stilstaan bij technische details. Geen oog voor het grote geheel.	

Bijlage G: Kleurentest de Caluwé

Op basis van TwynstraGudde (2005).

Kleur	Iets/iemand verandert als men...
Geeldruk	Belangen bij elkaar kan brengen Ze kan dwingen tot het innemen van bepaalde standpunten of meningen Win-win situaties/coalities kan vormen Voordelen kan laten zien van bepaalde opvattingen (macht, status, invloed) De neuzen kan richten
Blauwdruk	Van tevoren een duidelijk doel/resultaat formuleert Een goed stappenplan maakt van A naar B De stappen goed monitort en op basis daarvan bijstuurt Alles zoveel mogelijk stabiel houdt en beheerst De complexiteit zoveel mogelijk reduceert
Rooddruk	Mensen op de juiste manier prikkelt, bijvoorbeeld door straf- of lokmiddelen Geavanceerde HRM-instrumenten inzet voor belonen, motiveren, promoveren, status Mensen iets teruggeeft voor wat zij jou geven
Groendruk	Ze bewust maakt van nieuwe zienswijzen/ eigen tekortkomingen (bewust onbekwaam) Ze kunt motiveren om nieuwe dingen te zien/ te leren/ te kunnen Geschikte gezamenlijke leersituaties kunt creëren
Witdruk	Uitgaat van de wil en de wens en de 'natuurlijke weg' van de mens zelf, betekenis toevoegt De eigen energie van mensen laat komen Dynamiek/complexiteit wilt zien Eventuele blokkades wegneemt Symbolen en rituelen gebruikt

Geel Een hoge score op de kleur geel betekent dat je geneigd bent over veranderingen te denken in termen van belangen, conflicten en macht. Je verandert door draagvlak te scheppen bij de belangrijkste spelers. Dat lukt door hun belangen en visies bij elkaar te brengen in een onderhandelingsexercitie. Als gele veranderaar zoek je naar win-win oplossingen. Je hebt aandacht voor posities en context. Succesvolle gele veranderaars beschikken over politieke vaardigheden en staan stevig genoeg in hun schoenen om de druk aan te kunnen.

Blauw Als blauwe veranderaar ben je geneigd veranderingen rationeel te bedenken, te ontwerpen en te realiseren. Je gebruikt onderzoek om de beste uitkomst te vinden en plant de implementatie ervan zorgvuldig. Projectmatig werken is een belangrijk instrument. De uitkomst van de verandering stemt in principe overeen met het vooraf gestelde doel. Je meet de voortgang onderweg en stuurt bij waar nodig. Om dit te kunnen heb je als blauwe veranderaar verstand van zaken, denk je analytisch en werk je ordelijk.

Rood Voor de rode veranderaar draait alles om motivatie. Organisaties bestaan uit mensen: hun gedrag, talenten en ambities zijn bepalend. Daar kan je sturing aan geven door hen te motiveren. Je zoekt naar een optimale 'fit' tussen mens en organisatie zodat ze er beiden beter van worden. Het belonen en straffen van mensen speelt een rol, maar meer nog het bieden van een aantrekkelijk perspectief, het zoeken naar verbinding en het geven van aandacht. De rode veranderaar is zorgvuldig, is gevoelig voor sfeer en houdt van mensen.

Groen Als groene veranderaar beschouw je veranderen en leren als een en hetzelfde. Je gelooft dat organisaties zich ontwikkelen als mensen zich ontwikkelen. Alleen als ze nieuwe dingen zien en aankunnen, verandert gedrag. Dus brengt de groene veranderaar mensen in leersituaties. Men houdt elkaar daar de spiegel voor, experimenteert en ontdekt wat werkt. Opleidingen en coaching spelen een rol, maar ook leren in en op het werk. Als groene veranderaar streef je naar een lerende organisatie. Je faciliteert en steunt mensen.

Wit Als witte veranderaar ga je ervan uit dat alles autonoom verandert. Je katalyseert dat soort verandering vooral: je geeft datgene waar de tijd rijp voor is een extra duw in de rug. Je gelooft in de zelforganiserende vermogens van mensen en organisaties. Betekenisgeving speelt een belangrijke rol in het onderkennen van onderstromen. Witdrukdenkers proberen te doorzien waar kansen liggen, steunen degenen die ze grijpen en helpen obstakels voor hen uit de weg te ruimen. Zij zetten zichzelf daarbij ook op het spel.

Bijlage H: De 10 bouwstenen van teamleren

Op basis van Decuyper et al. (2012).

1: gedeelde visie

Een gedeelde visie op het heden en de toekomst kan teamgedrag positief beïnvloeden.

2: psychologische veiligheid van het team (ondersteunende voorwaarden-relaties)

Een voorspeller van teamleergedrag. Voelen teamleden zich veilig om onder andere vragen te stellen, feedback vragen/geven en kritisch te zijn, of ontwijken zij deze handelingen uit angst voor afwijzing door anderen. En daarmee eventueel een ander beeld van zichzelf creëren.

3: geloof in het team

Een gedeeld geloof in presteren van een team.

4: taakcohesie

Een combinatie van cognitieve en affectieve motivatie kan helpen om een gemeenschappelijke opdracht te voltooien. Sociale cohesie is tevens van belang.

5: positieve interdependentie

Een wederzijdse afhankelijkheid van teamleden en prestaties. Een goede prestatie van teamlid 1 werkt ook positief voor teamlid 2.

6: dynamica

Teamontwikkelingsmodellen van Tuckman (Tuckman & Jensen, 1977) en Wheelan (Wheelan); in hoeverre is een team in staat om te leren wordt bepaald door de fase van groepsdynamiek.

1) forming, afhankelijkheid en inclusie

2) storming, tegen-afhankelijkheid en conflict

3) norming, vertrouwen en structuur

4) performing en adjourning, werk en stopzetten van een team

7: teamleiderschap

Het team voorzien van functies ‘functioneel leiderschap’ en ‘gedeeld leiderschap’ waarbij de leider alleen ingrijpt wanneer deze functies niet goed werken. Dit kan een positieve invloed op teamleren hebben.

8: teamstructuur

Een duidelijke structuur binnen het team, waarin teamleden hun rol kennen en van daaruit handelen (van zichzelf en van elkaar), kan positief werken op teamleren.

9: persoonlijk meesterschap

Een team dat bestaat uit teamleden die goed zijn in hun vak maar ook hun eigen gedrag goed kennen. En dat gedrag op iedere situatie kunnen afstemmen en bijstellen.

10: systeemdenken

Het vermogen van een team om te zien hoe alle onderdelen (systemen) met elkaar samenhangen en van daaruit een lange termijnplanning kunnen realiseren.

Bijlage I: Vragenlijst leraar

Op basis van Mulders et al. (2016) en Kostons et al. (2014).

Voorbereiden en begeleiden kind gestuurde oudergesprekken

Vragenlijst leraren groepen 3 en groep 4

Naam: Datum:

Het doel van deze vragenlijst is een beginsituatie schetsen van het voorbereiden en het begeleiden van kind gestuurde oudergesprekken in groepen 3 en 4 door de leraren van basisschool de Boeier. Naar aanleiding van deze vragenlijst kan eventueel een gerichte observatie plaatsvinden in de klas.

Wil je de antwoorden bij de volgende open vragen zo goed mogelijk invullen. Het gaat om jouw eigen mening en ideeën over het voeren van kind gestuurde oudergesprekken (portfoliogesprekken).

Vraag 1

Wat is het voeren van een kind gestuurd oudergesprek volgens jou?

Vraag 2

Vind jij het belangrijk om kind gestuurde oudergesprekken te gaan voeren? Waarom wel/ waarom niet?

Vraag 3

Wat doe jij in de klas aan gesprekken voeren met kinderen m.b.t. hun leerproces?

Vraag 4

Welke onderdelen moeten er volgens jou in een kind gestuurd oudergesprek aan bod komen om een helder beeld aan ouders te kunnen schetsen?

Vraag 5

Welke condities vind jij belangrijk waaronder een kind gestuurd oudergesprek plaats vindt?

Vraag 6

Wat heb jij als leraar nodig bij de voorbereiding van kind gestuurde oudergesprekken?

Vraag 7

Wat hebben de leerlingen nodig van jou als leraar om een kind gestuurd oudergesprek te kunnen voeren?

Bijlage J: Vragenlijst leerling

Op basis van Sol en Stokking (2009), van der Donk en van Lanen (2016), Delfos (2008) en Meichembaum (2013).

vragenlijst leerling

datum:.....

Wat vind je van rapport gesprekken? Er zijn geen goede of foute antwoorden, het gaat om jouw mening. Je mag steeds 1 antwoord per vraag kiezen.

	nee 	een beetje 	ja
1. Ik weet wat de bedoeling van het rapportgesprek is als juf/meester met papa/mama praat.			
2. Ik vind het fijn als de juf/ meester dingen over mij bespreekt met papa/ mama.			

Bijlage K: Focusgroep leerling topics

Op basis van Scheepers et al. (2016) en Sol en Stokking (2009).

Focusgroep gesprek voormeting

Een onderzoeker is gespreksleider, een onderzoeker observeert en notuleert.

Aanwezig: 2 leerlingen uit Zeeschildpad (groep 3), 2 leerlingen Guppy (groep 3), 2 leerlingen Kreeft (groep 4).

Topics:

1. Wat is een kind gestuurd oudergesprek?
2. Ik weet wat ik moet vertellen
3. Ik weet wat ik moeilijk vind om te vertellen
4. Ik weet wat ik nodig heb

Bijlage L: Vragenlijst ouders

Op basis van Sol en Stokking (2009).

vragenlijst ouders
datum:.....

rapportgesprekken

Wat vindt u van rapportgesprekken? Er zijn geen goede of foute antwoorden, het gaat om uw mening.
U kunt steeds 1 antwoord per vraag kiezen.

	nee	een beetje	ja
1. Ik weet wat de bedoeling van het rapportgesprek is. Als de leerkracht bespreekt hoe het met mijn kind gaat op school.			
2. Ik vind prettig om met de leerkracht (zonder mijn kind) te bespreken hoe het met hem/haar gaat op school.			

Bijlage M: Gesloten observatielijst leraar rekenles

Bestaande observatielijst Sol en Stokking aangepast. STARR vragen (Kroon, 2018).
Observatiepunten opgesteld aan de hand van de verschillende fasen van Delfos (2008),
leerstrategieën (Kostons et al., 2014) en naar aanleiding van de vragenlijst leerkracht.

Observatielijst rekenles

Modellen van leer strategieën tijdens de rekenles	Gezien
Analyseren	
Plannen	
Evalueren	
Reflectie vragen stellen volgens STARR-methodiek tijdens de rekenles	Gezien
Vraag naar situatie	
Vraag naar taak	
Vraag naar actie	
Vraag naar resultaat	
Vraag naar reflectie	

Bijlage N: Uitwerking documentenstudie (De Boeier en Stichting SchOOL)

Op basis van Laagwater en van der Meer (2016) en de website van Stichting SchOOL (2017).

	Visie 'collectief leren'	Visie 'Kindgestuurde oudergesprekken' (onderdeel van continu verbeteren)
Schoolgids 2016-2017 De Boeier		-Bij continu verbeteren wordt nadrukkelijk het traditionele denken losgelaten. Als betere resultaten door de leerlingen bereikt moeten worden, dan moeten leerlingen kennis hebben van het doel en invloed kunnen hebben op de manier van oplossingen waarop dit bereikt gaat worden. -De leerkracht heeft 2-3 keer per jaar een portfolio gesprek met ieder kind. Hierbij staan een aantal vragen centraal die de ontwikkeling van het kind in beeld brengen. Er vindt dit schooljaar tenminste 1x een portfolio gesprek plaats waarbij de ouders worden uitgenodigd. Uw kind zal tijdens dit gesprek vertellen hoe de ontwikkeling de afgelopen tijd is geweest en waar het de komende tijd aan gaat werken.
Schoolplan 2015-2019 De Boeier	-Onze school streeft ernaar zich te ontwikkelen tot een lerende gemeenschap van leerlingen en medewerkers volgens de principes van continu verbeteren. -Ons team is continu aan het verbeteren en leert van en met elkaar. De PLG's zijn doorontwikkeld van bouw naar lerende gemeenschap.	-Onze school streeft ernaar zich te ontwikkelen tot een lerende gemeenschap van leerlingen en medewerkers volgens de principes van continu verbeteren.
Koersplan 2015-2018 Stichting SchOOL	-Daarom ontwikkelt iedere school zich tot een leergemeenschap waar medewerkers samen met ouders en samenwerkingspartners zorgen voor doorgaande leer- en ontwikkelingslijnen, binnen- en buitenschoolse arrangementen en kind nabije passende zorg. Een uitdagende leer- en werkomgeving met doorgaande carrièrelijnen, een mix van functies en specialisaties zet onze medewerkers in hun kracht. -In 2018 is in elke school zichtbaar hoe het een professionele leergemeenschap inzet voor de eigen schoolontwikkeling. -In 2018 is collectief leren op het gebied van eigen onderwijspraktijk, ICT-gebruik, 21ste -eeuws leren en continu verbeteren gerealiseerd.	-We werken samen aan een doorgaande lijn van continu verbeteren. -In 2018 is collectief leren op het gebied van eigen onderwijspraktijk, ICT-gebruik, 21ste -eeuws leren en continu verbeteren gerealiseerd.

Bijlage O: Uitwerking vragenlijst leraar

Vraag	Zelfstandigheid leerlingen	Eigenaarschap leerlingen	Huidige situatie in de klas	Leraar verantwoordelijkheden en vaardigheden	Pedagogisch klimaat in de klas	Tijd
1. wat is het voeren van een kindgestuurd oudergesprek volgens jou?	-kind vertelt 2x -kind heeft de leiding over gesprek	-wat gaat goed, wat kan beter door kind zelf 2x -kind vertelt over gestelde doelen, welke zijn behaald en op welke manier 2x		-leraar begeleidt en vult aan -samen met kind vertellen -leerkracht geeft extra toelichting bij gegevens LOVS	-inzet, werkhouding, soc. emotioneel en gedrag moeten besproken kunnen worden	
2.vind jij het belangrijk om kindgestuurde oudergesprekken te gaan voeren? Waarom wel/niet?	-verwoorden door de leerling	-betrokkenheid leerlingen door inzicht in wat ze doen -kind heeft groot aandeel in gesprek -kind gaat zich meer verantwoordelijk voelen voor eigen leerproces en vorderingen -kind leert evalueren en presenteren portfolio -bewust worden van de leerling over wat hij/zij goed of minder goed kan, geeft meer motivatie		-in groep 3 misschien meer sturing nodig van de leerkracht? -past bij een gevuld portfolio		
3. wat doe jij in de klas aan gesprekken voeren met kinderen m.b.t. hun leerproces?		-samen met een kind een vak kiezen om daar extra aandacht aan te besteden om te verbeteren	-samen portfolio bekijken -motiveren en aanspreken bij bijv. rekenen	-korte gesprekjes voeren tijdens VLL of rekenen -kinderen zijn regelmatig aanwezig bij oudergesprekken -aanspreken bij rekenen om extra sommen te laten zien -kinderen die onderuit dreigen te gaan bij VLL aanspreken om op school en thuis extra te oefenen -1:1 gesprekjes over leerproces en welbevinden	-in gesprekjes kinderen proberen te motiveren die bijvoorbeeld niet lekker in hun vel zitten (bijvoorbeeld in de pauze)	-er is nu weinig tijd voor -weinig tot geen tijd voor individuele gesprekken
4.welke onderdelen moeten er volgens jou in een kindgestuurd oudergesprek aan bod komen om een helder beeld aan ouders te kunnen schetsen?	-kind kan presenteren hoe hij/zij ervoor staat			-VLL/taal 4x -spelling 4x -rekenen 4x -soc.-emotioneel 4x -werkhouding 4x -duidelijke portfoliobladen -gedrag 2x -bevo		

				Doelen en resultaten van vakken, gesprek a.d.h.v. gesprekslijstje		
5.welke condities vind jij belangrijk waaronder een kindgestuurd oudergesprek plaats vindt?		-open houding kind		-goede voorbereiding op gesprek -duidelijke afspraken/info naar ouders - vooraf ouders informeren over doel/verloop gesprek, kind heeft de leiding i.p.v. de leerkracht -open houding leerkracht -samen met kind verantwoordelijkheid voor vorderingen -rustige plek, niet te druk	-veilige omgeving voor de leerling -veilige, prettige sfeer	-de tijd/gelegenheid om voor te bereiden - rekening houden met tijden voor de gesprekken. Meerdere middagen omdat kinderen niet in de avond kunnen komen
6.wat heb jij als leraar nodig bij de voorbereiding van kindgestuurde oudergesprekken?				-behoefte aan theorie -behoefte aan oefenen 2x -stappenplan met voorbereiding en voorbeeldvragen 2x -een goed gevulde portfoliomap - voorbeeld, bijv. video -afstemming met collega's -kort draaiboek		-tijd/gelegenheid om te oefenen 2x
7.wat hebben de leerlingen nodig van jou als leraar om een kindgestuurd oudergesprek te voeren?				-voorbeeld voor leerlingen -oefenen (voor-koor-door?) -vertrouwen van de leerkracht 2x -kennis van inhoud portfolio -voorbeeld voor leerlingen bijv. video -voorbeeld -oefening		-tijd om te oefenen 4x

Bijlage P: Uitwerking focusgroep gesprek

Focusgroep gesprek praktijkanalyse	kennis aanwezig kind gestuurd oudergesprek	ontbreken kennis kind gestuurd oudergesprek	verwachting negatief over kind gestuurd oudergesprek	verwachting positief over kind gestuurd oudergesprek	leraar vaardigheden	leerling vaardigheden
Topic 1 Wat is een kind gestuurd oudergesprek	Vertellen aan je ouders 2x Wat je doet vertellen 1x Je vertelt over school 2x					
Topic 2 Ik weet wat ik moet vertellen	Over hoe het gaat op school 1x Of je goed je best doet 1x	Weet niet wat ik moet vertellen 2x Geen idee wat je moet doen 1x Ik weet niet hoe ik het moet doen 1x				
Topic 3 Ik weet wat ik moeilijk vind om te vertellen		Ik weet niet precies waarover ik iets moet zeggen 2x	Het lijkt me wel eng om te doen 1x Ik ben bang dat ik iets vergeet te zeggen 2x Ik vind het spannend 4x	Het lijkt we leuk om te doen 3x		
Topic 4 Ik weet wat ik nodig heb					Een spiekbriefje om niks te vergeten 2x Juf moet helpen 5x Eerst oefenen 4x	Een spiekbriefje om niks te vergeten 2x Eerst oefenen 4x

Bijlage Q: Matrices ontwerpcriteria leraar en leerling

Op basis van Bartholomew et al. (2011).

Gedragdoelen leraar	Leerdoelen leraar			Veranderdoelen leraar		
	Attitude	Vaardigheid	Kennis	Signalen in de omgeving als herkenning	Beloning of bekrachtiging	Sociale normen/afspraken
De leraar handelt tijdens het gesprek naar de leeftijdskenmerken van de leerling. De leraar modelt leerstrategieën. De leraar stelt de leerlingen in staat om vooraf aan oudergesprek te oefenen. De leraar zorgt voor een goede voorbereiding vooraf aan een gesprek. De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens het kindgestuurde oudergesprek.	De leraar heeft een open, objectieve houding naar de leerling.	De leraar is in staat om reflectieve vragen stellen.	De leraar heeft kennis van de STARR-methode. De leraar heeft kennis van een aantal leerstrategieën De leraar heeft kennis van de juiste vragen die gesteld kunnen worden. De leraar kent videovoorbeelden van kindgestuurde oudergesprekken gezien De leraar heeft kennis van gespreksvoering naar leeftijd, hij weet welke kenmerken horen bij de leeftijd van zijn leerlingen, tijdens het voeren van een gesprek	Reflectieve vragen zijn zichtbaar (voor de leraar) op papier. Leerstrategieën zijn zichtbaar voor de leraar (op papier). Stappen van voorbereiding op kindgestuurd oudergesprek zijn zichtbaar (voor de leraar) op papier.		De leraar stelt bij ieder kindgestuurd oudergesprek reflectieve vragen aan de leerling, wanneer nodig.

Gedragdoelen leerling	Leerdoelen leerling			Veranderdoelen leerling		
	Attitude	Vaardigheid	Kennis	Signalen in de omgeving als herkenning	Beloning of bekrachtiging	Sociale normen/afspraken
De leerling oefent met klasgenoten het kindgestuurd oudergesprek in een rollenspel. De leerling vertelt ouders over het eigen leerproces.	De leerling heeft een open houding naar ouders.	De leerling is in staat om iets te vertellen over het eigen leerproces.	De leerling weet op het gebied van rekenen (temporekenen) wat er goed gaat en wat er nog lastig is (leerproces). De leerling heeft kennis van een kindgestuurd gesprek (groep 8). De leerling weet wat er van hem verwacht wordt tijdens een kindgestuurd oudergesprek.	De stappen van het kindgestuurd oudergesprek zijn zichtbaar op papier voor de leerling.		Ouders en leraren luisteren naar de leerling en stellen eventueel verhelderende vragen.

Bijlage R: Realisatieontwerp en tijdspad

Week	Actie(s)	Deelnemers
49: 6 december	Team informeren tijdens studiedag Literatuur: Powerfull portfolios for young children (Seitz & Bartholomew, 2008) printen en laten lezen door team.	Onderzoeker met werkgroep Continu Verbeteren
50: 14 december	Taken verdelen/voorbereiden m.b.t. Ouder vragenlijst. Leerling vragenlijst. Focusgroep leerlingen selecteren. Plannen observaties leraar rekenles. Laatste check innovatie-ontwerp. Logboek tijdens interventieperiode.	PLG
2: 8 t/m 12 januari 11 januari	Uitzetten ouder- en leerling vragenlijst op papier. Focusgroep gesprek met 6 leerlingen, 2 uit iedere klas. Verwerken data.	PLG Onderzoeker en leraar K Onderzoeker
3: 15, 16, 17 januari 15 t/m 19 januari START INTERVENTIE	Observaties leraren (5) rekenles (tijd nader te bepalen) groepen 3 en 4. De leraar laat tijdens de eerste dramalessen van de interventieperiode het voorbeeldfilmpje van een kindgestuurde oudergesprek zien (Veldkamp, 2016). De leraar laat de leerlingen van groep 8 tijdens de eerste dramalessen van de interventieperiode een kindgestuurd oudergesprek modelleren middels rollenspel. De leerlingen oefenen het kindgestuurde oudergesprek middels rollenspel tijdens iedere dramalessen van de interventieperiode (Goodman, 2008) . De leerlingen maken tijdens het oefenen in rollenspel gebruik het stappenplan leerling (Meichenbaum, 2013). De leraar gebruikt tijdens iedere rekenles van de interventieperiode concreet en abstract taalgebruik en vermijdt suggestieve vragen (Delfos, Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar, 2008). De leraar modelt de leerstrategieën analyseren, plannen en evalueren tijdens iedere rekenles (Kostons, Donker, & Opdenakker, 2014). De leraar stelt tijdens iedere rekenles reflectieve vragen naar situatie, taak, actie, resultaat en reflectie (Kroon, 2018). Bijhouden logboek	Onderzoeker PLG PLG Leerlingen Leerlingen PLG PLG PLG PLG

4: 22 t/m 26 januari Cito M-toetsen 24 januari 22, 23, 24, 25, 26 januari	Data-analyse vragenlijsten ouders/leerlingen. Data-analyse observaties leraar rekenles. Data-analyse focusgroep gesprek. De leraar modelt een kindgestuurd oudergesprek tijdens iedere dramales van de interventieperiode en laat leerlingen in een rollenspel met elkaar oefenen tijdens de dramales (Goodman, 2008) (Kostons, Donker, & Opdenakker, 2014). De leerlingen oefenen het kindgestuurde oudergesprek middels rollenspel tijdens iedere dramales van de interventieperiode (Goodman, 2008) . De leerlingen maken tijdens het oefenen in rollenspel gebruik het stappenplan leerling (Meichenbaum, 2013). De leraar voorziet de leerlingen van het stappenplan leerling dat de juiste volgorde van het kindgestuurde oudergesprek weergeeft (Meichenbaum, 2013). De leraar zorgt voor een wekker en benoemt duur en verloop van het gesprek aan ouders tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Goodman, 2008). De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Andela, 2008). Bijhouden logboek	PLG PLG Leerlingen Leerlingen PLG PLG PLG PLG
5: 29 januari t/m 2 februari Cito M-toetsen	De leraar modelt een kindgestuurd oudergesprek tijdens iedere dramales van de interventieperiode en laat leerlingen in een rollenspel met elkaar oefenen tijdens de dramales (Goodman, 2008) (Kostons, Donker, & Opdenakker, 2014). De leerlingen oefenen het kindgestuurde oudergesprek middels rollenspel tijdens iedere dramales van de interventieperiode (Goodman, 2008) . De leerlingen maken tijdens het oefenen in rollenspel gebruik het stappenplan leerling (Meichenbaum, 2013). De leraar voorziet de leerlingen van het stappenplan leerling dat de juiste volgorde van het kindgestuurde oudergesprek weergeeft (Meichenbaum, 2013). De leraar zorgt voor een wekker en benoemt duur en verloop van het gesprek aan ouders tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Goodman, 2008). De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Kroon, 2018).	PLG Leerlingen Leerlingen PLG PLG

	Bijhouden logboek	PLG
		PLG
6: 5, 6, 7, 8, 9 februari Cito M-toetsen	De leraar modelt een kindgestuurd oudergesprek tijdens iedere drama's van de interventieperiode en laat leerlingen in een rollenspel met elkaar oefenen tijdens de drama's (Goodman, 2008) (Kostons, Donker, & Opdenakker, 2014).	PLG
	De leerlingen oefenen het kindgestuurde oudergesprek middels rollenspel tijdens iedere drama's van de interventieperiode (Goodman, 2008) .	Leerlingen
	De leerlingen maken tijdens het oefenen in rollenspel gebruik het stappenplan leerling (Meichenbaum, 2013).	Leerlingen
	De leraar voorziet de leerlingen van het stappenplan leerling dat de juiste volgorde van het kindgestuurde oudergesprek weergeeft (Meichenbaum, 2013).	PLG
	De leraar zorgt voor een wekker en benoemt duur en verloop van het gesprek aan ouders tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de drama's (Goodman, 2008).	PLG
	De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de drama's (Kroon, 2018).	PLG
8 februari	Bijhouden logboek	
	Evalueren/ aanpassen ontwerp.	PLG
	Klasbord info.	Onderzoeker
		Onderzoeker
7: 12, 13, 14, 14, 16 februari	De leraar modelt een kindgestuurd oudergesprek tijdens iedere drama's van de interventieperiode en laat leerlingen in een rollenspel met elkaar oefenen tijdens de drama's (Goodman, 2008) (Kostons, Donker, & Opdenakker, 2014).	PLG
	De leerlingen oefenen het kindgestuurde oudergesprek middels rollenspel tijdens iedere drama's van de interventieperiode (Goodman, 2008) .	Leerlingen
	De leerlingen maken tijdens het oefenen in rollenspel gebruik het stappenplan leerling (Meichenbaum, 2013).	Leerlingen
	De leraar voorziet de leerlingen van het stappenplan leerling dat de juiste volgorde van het kindgestuurde oudergesprek weergeeft (Meichenbaum, 2013).	PLG
	De leraar zorgt voor een wekker en benoemt duur en verloop van het gesprek aan ouders tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de drama's (Goodman, 2008).	PLG

	De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Kroon, 2018). Bijhouden logboek.	PLG PLG
8: 19 t/m 23 februari	De leraar modelt een kindgestuurd oudergesprek tijdens iedere dramales van de interventieperiode en laat leerlingen in een rollenspel met elkaar oefenen tijdens de dramales (Goodman, 2008) (Kostons, Donker, & Opdenakker, 2014). De leerlingen oefenen het kindgestuurde oudergesprek middels rollenspel tijdens iedere dramales van de interventieperiode (Goodman, 2008) . De leerlingen maken tijdens het oefenen in rollenspel gebruik het stappenplan leerling (Meichenbaum, 2013). De leraar voorziet de leerlingen van het stappenplan leerling dat de juiste volgorde van het kindgestuurde oudergesprek weergeeft (Meichenbaum, 2013). De leraar zorgt voor een wekker en benoemt duur en verloop van het gesprek aan ouders tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Goodman, 2008). De leraar stelt reflectieve vragen aan de leerling tijdens de oefengesprekken die plaatsvinden tijdens de dramales (Kroon, 2018). Bijhouden logboek. Team updaten over voortgang interventie	PLG Leerlingen Leerlingen PLG PLG PLG PLG
21 februari studiedag		Onderzoeker
9: 26 februari t/m 2 maart	Voorjaarsvakantie Vorbereiden eindevaluatie. (instrumenten) Observaties leraar rekenles plannen. Ouder vragenlijst klaar maken. Leerling vragenlijst klaar maken. Ouders uitnodigen voor kindgestuurd Oudergesprek (intekenlijst). Plannen observaties kindgestuurd oudergesprek. Plannen focusgroep gesprek.	Onderzoeker PLG Onderzoeker Onderzoeker PLG PLG Onderzoeker en leraar K
10: 5 t/m 9 maart	Eind observaties leraar rekenles.	Onderzoeker

	Voeren kindgestuurde oudergesprekken. Leerling vragenlijst uitdelen en laten invullen. Ouder vragenlijst uitdelen en laten invullen.	PLG
11: 12 maart	Focusgroep gesprek.	Onderzoeker en leraar K PLG, leerlingen, ouders.
14 maart	Voeren kindgestuurde oudergesprekken. De leerlingen vertellen met behulp van het stappenplan leerling over hun leerproces aan hun ouders (Seitz & Bartholomew, 2008).	Leerlingen
14 maart	Observaties kindgestuurde oudergesprekken.	Onderzoeker
14, 15, 16 maart	Verwerken data: vragenlijsten ouders en leerling focusgroepgesprek observaties kindgestuurde oudergesprekken	Onderzoeker
12: 20 maart	Eindevaluatie. Data-analyse: Focusgroep gesprek Vragenlijsten ouders en leerling Observaties kindgestuurde oudergesprekken Logboek Vorbereiden korte presentatie studiedag.	PLG Onderzoekers van PLG 1-2 en PLG 3-4
21 maart	Korte presentatie op studiedag kindgestuurde oudergesprekken in de groepen 1 t/m 4.	Onderzoekers van PLG 1-2 en PLG 3-4
	Story-line PLG	PLG
23 maart	Bijeenkomst IB en leraren verschillende scholen, presentatie stappenplannen.	Onderzoeker, IB D. School, leraren D. School.
13: 26 t/m 29 maart	Analyse story-line	Onderzoeker
17: 24 april	Inleveren CPO-UE	Onderzoeker

Bijlage S: Logboek

Op basis van van der Donk en van Lanen (2016), Kostons et al. (2014) en Kroon (2018).

Logboek leraren PLG 2018: drie keer per week tijdens de reken- en dramalessen

Modellen van leerstrategieën tijdens de rekenles	Hoe vaak is het gelukt? Week 1	Opmerkingen
Analyseren Plannen Evalueren		
Reflectie vragen stellen volgens STARR-methodiek tijdens de rekenles (zie stappenplan)	Hoe vaak is het gelukt? Week 1	Opmerkingen
Situatie Taak Actie Resultaat Reflectie		
Modellen van een leerling gestuurd oudergesprek tijdens de dramalessen (met hulp van groep 8 lln.)	Lukt het? Week 1	Opmerkingen
Gebruik van stappenplan voor leerling 		

Bijlage T: Gesloten observatielijst kindgestuurd oudergesprek

Op basis van van der Donk en van Lanen (2016), Sol en Stokking (2009), Kroon (2018) en Meichembaum (2013).

Observatielijst kindgestuurd oudergesprek

Reflectieve vragen stellen door leraar	Toegepast	Opmerkingen
Situatie Taak Actie Resultaat Reflectie		
Gebruik stappenplan door leerling	Toegepast	Opmerkingen
Kent de leerling de goede volgorde van het gesprek?		
Weet de leerling waarover hij kan vertellen?		
Weet de leerling wat hij kan vertellen?		

Bijlage U: Vragenlijst leerling

Op basis van Sol en Stokking (2009), van der Donk en van Lanen (2016), Delfos (2008) en Meichembaum (2013).

Vragenlijst leerling

Datum:.....

kindgestuurd oudergesprek

Wat vind je van een kindgestuurd oudergesprek? Er zijn geen goede of foute antwoorden, het gaat om jouw mening. Je mag steeds 1 antwoord per vraag kiezen.

	nee 	een beetje 	ja
1. Ik weet wat de bedoeling van het kindgestuurde oudergesprek is als ik met juf/meester en met papa/mama praat over hoe het gaat op school.			
2. Ik vind het fijn als ik zelf met de juf/ meester en papa/mama praat over hoe het gaat op school.			

Bijlage V: Vragenlijst ouders

Op basis van Sol en Stokking (2009).

Vragenlijst ouders
datum:.....

kindgestuurd oudergesprek

Wat vindt u van kindgestuurde oudergesprekken? Er zijn geen goede of foute antwoorden, het gaat om uw mening. U kunt steeds 1 antwoord per vraag kiezen.

	nee	een beetje	ja
1. Ik weet wat de bedoeling van het kindgestuurde oudergesprek is als mijn kind zelf aan mij/ons en de leraar vertelt hoe het met hem/haar gaat op school.			
2. Ik vind prettig wanneer mijn kind zelf aan mij/ons en de leerkracht vertelt hoe het met hem/haar gaat op school.			

Bijlage W: Focusgroep leerling topics

Op basis van Scheepers et al. (2016) en Sol en Stokking (2009).

Focusgroep gesprek eindmeting

Een onderzoeker is gespreksleider, een onderzoeker observeert en notuleert.

Aanwezig: 2 leerlingen uit Zeeschildpad (groep 3), 2 leerlingen Guppy (groep 3), 2 leerlingen Kreeft (groep 4).

Topics:

1. Ik weet wat ik moet vertellen bij het kindgestuurde oudergesprek.
2. Ik weet wat ik moeilijk/makkelijk vind bij rekenen.
3. Ik kan goed vertellen aan papa of mama hoe het met rekenen gaat.

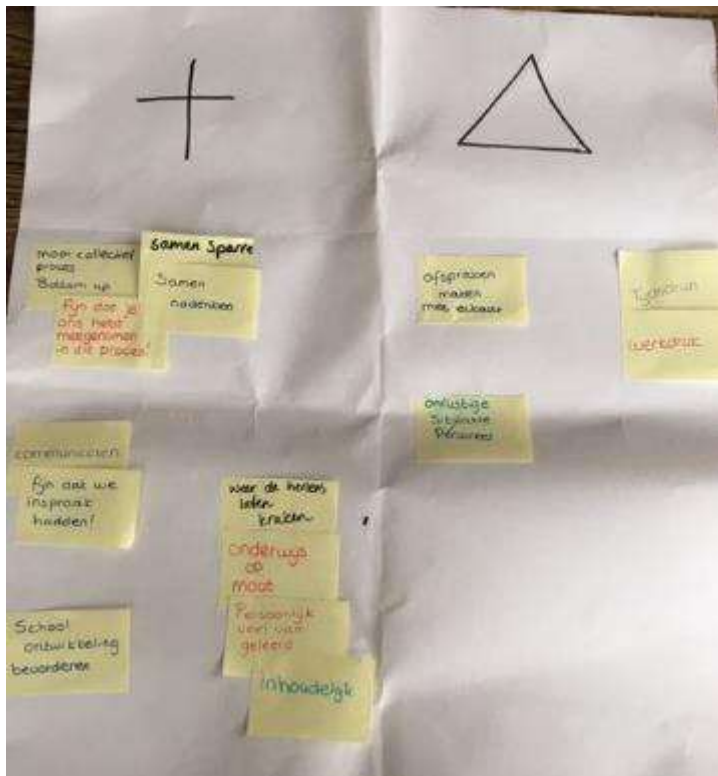
.

Bijlage X: Uitwerking focusgroep gesprek

Topic	Kennis aanwezig kindgestuurd oudergesprek	Positieve ervaring gesprek	Eigen inzicht aanwezig over rekenen	Eigen inzicht afwezig over rekenen	Eigen inzicht enigszins aanwezig over rekenen	Leerling vaardigheden
1. Ik weet wat ik moet vertellen bij het kindgestuurde oudergesprek	Ja, want meester deed het voor 2x Ja, want dat staat op dat lijstje met die Minions 1x Vertellen hoe het gaat op school aan je ouders 6x Vertellen over waar je trots op bent en wat je moeilijk vindt 4x Over hoe het gaat bij rekenen 1x Ja, en het ging goed, eerst was ik zenuwachtig maar het viel echt wel mee. Ik wist wat ik moest vertellen 4x Het was best wel spannend maar ook wel leuk om te doen 3x	Ja, en het ging goed, eerst was ik zenuwachtig maar het viel echt wel mee. Ik wist wat ik moest vertellen 1x Het was best wel spannend maar ook wel leuk om te doen 3x Ik vond het minion strookje vet handig 3x				
2. Ik weet wat ik moeilijk/makkelijk vind bij rekenen			Ik vind niks moeilijk bij rekenen 1x		Een beetje 3x Ik weet nu wel een beetje beter wat ik moeilijk vind 2x	
3. Ik kan goed vertellen aan papa of mama hoe het met rekenen gaat						Ik ging vertellen hoeveel sommen + en – ik kan maken in 2 minuten en hoeveel we samen met de klas doen 2x Nu was het wel makkelijk voor mezelf om te zeggen wat een beetje lastig is, dat heb ik geoefend 1x Ja, dat kan ik nu 4x

Bijlage Y: Uitwerking Plus-Delta

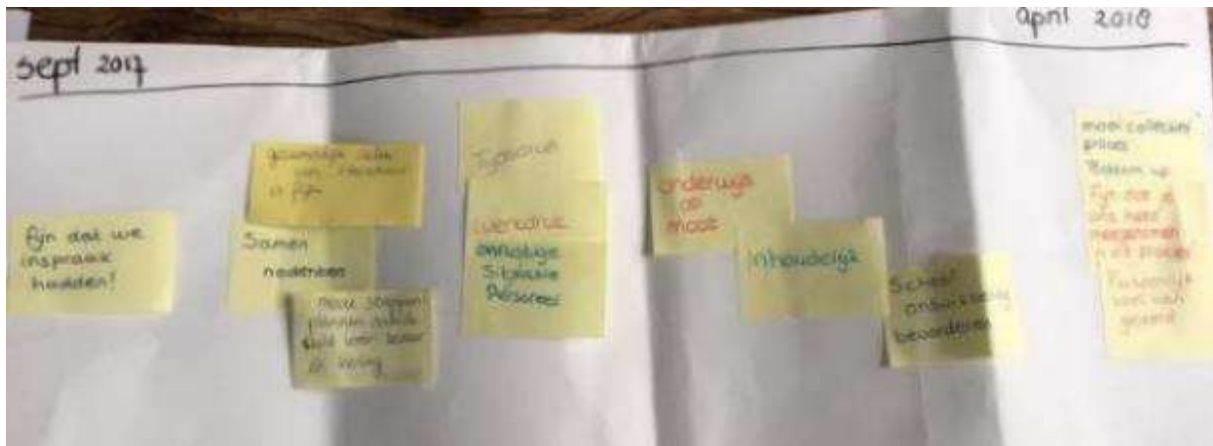
Op basis van Marino en Polderman (2011)

Deelonderwerpen Plus	Deelonderwerpen Delta
Collectief proces: • Mooi collectief proces, bottom up • Samen sparren • Samen nadenken • Fijn dat je ons hebt meegenomen in dit proces!	Communicatie: • Afspraken maken met elkaar
Communicatie: • Communiceren met elkaar • Fijn dat we inspraak hadden!	Ervaring: • Tijdsdruk • Werkdruk
Persoonlijke groei: • Weer de hersens laten kraken' • Persoonlijk veel van geleerd • Inhoudelijk bezig geweest	Personeelsbezetting: • Onrustige situatie personeel
Schoolorganisatie: • Schoolontwikkeling bevorderen • Onderwijs op maat	

Bijlage Z: Uitwerking Storyline

Op basis van Castelijns en Kenters (2009).

Het samen lezen van literatuur en het praten over inhoudelijk onderwijs vinden we prettig. We hebben het over dingen waar het écht om draait, dat is fijn. Een vergadering gaat snel over de praktische zaken en de waan van de dag, nu hebben zijn we dieper en gericht er een onderwerp uitgediept. Dat was prettig om te doen. Je kunt elkaar aanvullen maar ook elkaars verschillende visies zijn interessant om over te praten. Persoonlijk heeft ieder er iets van geleerd. De korte bijeenkomsten waar kort en bondig werd overlegd zijn erg waardevol gebleken, erg efficiënt. Het samen ontwikkelen van de stappenplannen was goed, we hebben het gevoel dat het ook iets van ons is geworden. En we zetten de stappenplannen de volgende ronde zeker weer in, leuk ook dat de leerlingen zo enthousiast waren.

Een nadeel is wel dat deze manier van onderzoek geen plek in het taakbeleid heeft gekregen, terwijl het eigenlijk best intensief is. Een volgende keer moeten we daar beter op letten. Dit kan natuurlijk liggen aan het feit dat er geen directeur was die daar in het taakbeleid rekening mee heeft gehouden. Ook het feit dat er zoveel ziekten en personeelwisselingen zijn geweest, waardoor collega's vaker in moesten vallen, zorgt voor extra werkdruk. Aan de andere kant is er op school natuurlijk altijd wel wat. Dit jaar was wel extreem.

Uiteindelijk hebben we wel het gevoel dat we een steentje hebben bijgedragen aan het bevorderen van de schoolontwikkeling, en dat we dit proces bottom up hebben benaderd. Leerlingen, leraren en ouders hebben allemaal inspraak gehad. We denken dat dit het eigenaarschap onder alle betrokkenen vergroot. Het feit dat een andere school interesse toont is een mooie pluim voor onze inzet en ons werk. Het was een mooi, doch intensief, proces.